

Siyasal Kültür Teorisi: ‘The Civic Culture’ ve Eleştirisi

Köksal ÇALIŞKAN*

Öz: II. Dünya Savaşı geride siyaset bilimciler için çözülmesi gereken önemli sorular bırakmıştır. Bu sorulardan biri demokrasilerin istikrarlı olmasının ya da çökmesinin neye bağlı olduğuna yöneliktir. Gabriel A. Almond ve Sidney Verba bu sorunun cevabının siyasal-kültürel olduğunu düşünmüşlerdir. Bu düşünce onları 5 ülkede (ABD, İngiltere, Almanya, İtalya ve Meksika) yürütülen kapsamlı bir çalışma yapmaya yöneltmiştir. Bu çalışma ‘The Civic Culture’ adı altında 1963 yılında yayınlanmıştır. Bu çalışma ile beraber siyasal kültür de bir kuram olarak ortaya çıkmıştır. Bu makalenin amacı, ‘The Civic Culture’ çalışmasının ve ona yöneltilen temel eleştirilerin kapsamlı bir değerlendirmesini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal kültür teorileri, the civic culture, siyasal kültür tipleri, Gabriel A. Almond, Sidney Verba.

The Theory of Political Culture: ‘The Civic Culture’ and its Critique

Abstract: The World War II left important questions unanswered for political scientists. One of those questions is the causes of stability or collapse of democracy. Gabriel A. Almond and Sidney Verba believe that the answer to this question lays at the intersection of culture and politics. They have done a comprehensive research based on the analysis of five countries (the US, the UK, Germany, Italy, and Mexico). The results of this research were presented in their work ‘The Civic Culture’ published in 1963, giving rise to the political culture as a theory. The aim of this article is to make a comprehensive analysis of ‘The Civic Culture’ and the most important critiques of it.

Keywords: The theories of political culture, the civic culture, the types of the political culture, Gabriel A. Almond, Sidney Verba.

* Yrd. Doç. Dr. Karabük Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Balıklarkayası Mevki 78050 Karabük/Türkiye.

Makale gönderim tarihi: 21.04.2016

Makale kabul tarihi: 02.12.2016

Giriş

Gabriel A. Almond (1989: 22 ve 26), siyasal kültürü kısaca ‘siyasetin sübjektif boyutu’ olarak tanımlamıştır.¹ Bu tanım temel alındığı takdirde siyasal kültürün kökleri günümüzden Antik döneme kadar uzanan çok eski bir geleneğe dayandığı görülür.² Bu gelenek yanında siyasal kültür kavramı ilk kez 18. yüzyılın sonuna doğru Johann Gottfried Herder ve Wilhelm von Humboldt’un eserlerinde geçmektedir (Barnard, 1969: 390; Lipp, 1996: 79-80). Ancak siyasal kültürün bir kuram olarak ortaya çıkışı Almond ve Sidney Verba’nın 1963 yılında yayınladıkları ‘*The Civic Culture*’ çalışması ile mümkün olmuştur (Almond ve Verba, 1963). Bu yüzden *The Civic Culture*, siyasal kültür araştırmaları (political culture research) içerisinde merkezi bir konuma sahiptir. Zamanla birçok yeni yaklaşım ortaya çıkmış olmasına rağmen bugün siyasal kültür denildiğinde akla ilk olarak hâlen *The Civic Culture* gelmektedir.

Siyasal kültür araştırmaları içerisindeki bu merkezi konumuna karşın *The Civic Culture* Türkiye’de hak ettiği ilginin pek azını görmüş durumdadır. Siyasal kültür genellikle ya siyaset sosyolojisi ya da siyaset bilimi kitapları içerisinde bir başlık altında incelenmiş olup, doğrudan siyasal kültür ile ilgili yayınların sayısı oldukça sınırlı kalmıştır (Oktay, 2003; Sarıbay, 1992; Sitembölükbaşı, 1997). Öte yandan her iki kategoride yer alan yayınların çoğunluğunun siyasal kültür üzerine derinlemesine bir analiz yapmaktan uzak bir niteliğe sahip oldukları görülmektedir. Oysa *The Civic Culture* çalışmasının ortaya çıktığı koşulları, yaptığı siyasal kültür tanımının altında yatan nedenleri ya da ona yöneltilen eleştirileri ele almadan, siyasal kültür kuramının anlaşılması ancak kısmen mümkün olabilir. Bu makalenin amacı bu eksiği gidermektir. Bu bağlamda *The Civic Culture*, onu doğuran koşullar ile ona yöneltilen eleştirilere odaklanılmış, bu odaklanmayı ikincil hale getireceği düşüncesiyle *The Civic Culture* sonrası ortaya atılan yeni kuramlara değinilmemiştir.³

***The Civic Culture* Çalışmasını Doğuran Koşullar**

Literatürde *The Civic Culture* çalışmasının ortaya çıkmasına, teorik çerçevesinin ve metot tekniklerinin oluşumuna birçok faktörün etki ettiğine dair genel bir görüş hâkimdir. Bu faktörler arasında da genellikle Aydınlanma,

¹ Bu tanımın yanında siyasal kültür, “*demokratik istikrarın sübjektif boyutu*” (Almond, 1989: 22) olarak da tanımlanmıştır.

² Almond’a göre (1989: 2), bu geleneği başlatan Platon olmuştur. Almond (1989: 1-36), ayrıca, Aristoteles, Machiavelli, Montesquieu, Rousseau, Saint-Simon, Comte, Marx, Durkheim, Pareto ve Weber gibi Avrupalı sosyologların siyasal kültür düşüncesinin oluşumuna büyük katkılarının olduğunu belirtmiştir. Yine Alexis de Tocqueville’in, bir rejimin karakterini belirleyen “toplumdaki insanların moral ve entelektüel eğilimlerinin (...) ve mental alışkanlıkları şekillendiren fikirlerin toplamı” manasında kullandığı, *moeurs* kavramı siyasal kültür kavramının oluşmasında önemli bir yere sahiptir (Almond, 1989: 6; Ceaser, 1985: 656-657).

³ Ayrıca siyasal kültüre ilişkin yeni kuramlar; “Siyasal Kültür: Yeni Yaklaşımlara Genel Bir Bakış” (Siyasal Bilimler Dergisi 4:2 (2016): 23-46) başlığı altında bir başka makalede ele alınmışlardır.

liberal görüşler, Avrupa sosyolojisi, sosyal psikoloji, psikoantropoloji, kamuoyu araştırmaları, modernleşme teorileri ve Talcott Parsons sayılmaktadır (Almond, 1989: 1-22; Dittmer, 1977: 553; Somers, 1995: 114). Tüm bu faktörlerin az ya da çok bir etkisi olmakla birlikte, çalışmanın ortaya çıkışını ve şekillenmesini tam olarak anlatabilmek için teori ve pratikte yaşanan ve birbiri ile etkileşim halinde olan bir dizi gelişmenin de anılması gerekir.

Öncelikle II. Dünya Savaşı siyaset bilimi içerisinde bazı dönüşümlere neden olmuştur. Savaş öncesine kadar siyaset bilimi içerisinde sorulan soruların başında, Robert E. Lane'e göre (1964: 245), "bir siyasal sistemin işleyişi nasıl açıklanabilir?" sorusu gelmektedir ve bu soru kurumsal düzen, yetki ve işleyiş temelinde cevaplandırılmaktadır. Ancak teorideki bu kurumsal yaklaşım pratikte ortaya çıkan siyasal gelişmeleri açıklayamaz hale gelmiştir (Almond, 1989: 22). Almanya ve İtalya demokratik siyasal yapılara sahip olmalarına rağmen kısa süre içerisinde birer diktatörlüğe dönüşmüşlerdir. Buna karşın İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki siyasal yapılar ise istikrarlarını koruyabilmişlerdir. Bu yüzden bu soru yavaş yavaş yerini "neden bazı devletler ayakta kalmayı başarırken bazıları başaramadı?" (Verba, 1965a: 513) sorusuna bırakmıştır. Kurumsal yaklaşımlar bu soruya bir cevap sunamamışlardır (Almond, 1996: 3).⁴ Öte yandan siyasal değişim ile "demokrasinin istikrarının"⁵ (Almond, 1989: 16; Verba, 1989: 397-407) açıklanması, II. Dünya Savaşı sonrası dönemde daha da önem kazanmıştır, çünkü savaş sonrasında birçok ülke bağımsızlığına kavuşmuş ve yeni kurulan bu devletler siyasal istikrar problemleri yaşamaya başlamışlardır. Bu durum siyaset bilimciler tarafından cevaplanması gereken başka bir sorunun daha ortaya çıkmasına neden olmuştur; "demokrasi nasıl tesis edilebilir ve onun yaşamasını sağlayan nedir?" (Verba, 1965a: 513). Kurumsal yaklaşımlar bu soruya da bir cevap sunamamışlardır.

Böylece II. Dünya Savaşı kurumsal yaklaşımların önemlerini kaybetmelerine neden olurken, demokrasinin geleceğine ve siyasal değişimlerin nasıl analiz edileceğine ilişkin sorulara yeni bir cevap bulma arayışlarını da başlatmıştır (Almond, 1989: 22-23; Almond ve Verba, 1963: 37; Verba, 1965a: 513). Bu gelişme, siyaset bilimi içerisinde, siyasal tutumlar ile davranışlara ve bunlar ile demokrasi arasındaki ilişkiye odaklanan, bundan dolayı da *The Civic Culture* için anlamı büyük olan bir literatürün oluşmasına yol açmıştır (Miller, 1953: 45; Almond ve Verba, 1963: 13). Örneğin Harold D. Lasswell ve Myres S. McDougal (1943: 217), "hangi değer dağılımı kalıbı özgür bir toplum için karakteristiktir?" sorusuna cevap aramışlardır. Yine George Mct. Kahin, Guy J.

⁴ Verba'ya göre (2015: 235), bu dönem yapılan karşılaştırmalı siyaset bilimi çalışmaları daha çok kurumsal yapıların ya da anayasaların karşılaştırılmasına dayanmaktadır. Ancak Weimar Almanya'sı çok iyi bir anayasaya sahip olmasına rağmen yıkılmıştır ve siyaset bilimi bunun nedenlerinin ne olduğu sorusuna bir cevap üretememiştir. Verba, Almond ile beraber bu soruya buldukları cevabın "demokrasiyi destekleyen değerlere sahip olmayan bir kişiye bir anayasa şekli empoze ettirilemez" şeklinde olduğunu belirtmiştir.

⁵ Çalışma içerisinde genellikle "democratic stability" olarak geçmektedir.

Pauker ve Lucian W. Pye (1955: 1022-1036), Batı dışındaki ülkelerde yaşanan siyasal değişimlerin istikrarlı demokrasilere mi, yoksa bir istikrarsızlık ya da komünizm gibi otoriter yapılara mı yol açıp açmayacaklarının açık bir soru olduğunun altını çizmişler ve siyasal konsensüsün oluşmasında tutum ve davranışların dağılımının dikkate alınmasını, siyasal süreçler ile kültür arasındaki etkileşimin gözden kaçırılmaması gerektiğini vurgulamışlardır. Benzer şekilde Ernest S. Griffith, John Plamenatz ve James R. Pennock (1956: 104 -115), demokratik kurumlara olan düşünce ve duygulardan oluşan temel tutumların yokluğunun demokrasilerin çökmesine yol açtığını ifade etmişlerdir.⁶ 1953 yılında yayınlanmış bir sempozyum çalışması ise, siyasal davranışlara özel bir önem atfetmiş, siyasal analizin amacının, “halkın tutumlarının doğası ve dağılımı” ile “işleyen bir siyasal sisteme olan toplumsal desteğin koşullarını” araştırmak olması gerektiğini belirtmiştir (Eldersveld vd., 1953: 1004, 1015 ve 1016).

Bu dönem aynı zamanda ‘davranışsalci ayaklanmanın’⁷ (Dahl, 1961: 770) Amerika’daki siyaset bilimi içerisinde ortaya çıktığı ve giderek güç kazandığı bir dönemdir. Charles E. Merriam, 1926 yılında yazdığı bir makale ile bu ayaklanmayı başlatmıştır.⁸ Merriam bu makalede (1926: 5, 7-11), siyaset biliminde daha çok ‘ses’ ve ‘renk’ talep etmiş ve siyasal davranışın siyasal bilimlerde yapılan araştırmaların temel objesi olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir, çünkü Merriam’a göre (1926: 7), hükümet sadece kanunlar ya da yapılardan oluşmaz, bilakis ‘duruma göre değişen eylem kalıplarına’ dayanmaktadır. Böylece davranışsalci akımın etkisiyle ‘tutum’ ve ‘davranışların’ incelenmesine olan ilgi giderek artarken, siyasal analizlerde temel alınan birim de birey olmuştur (Almond ve Powell, 1966: 2; Dittmer, 1977: 553; Wahlke, 1979: 9; Bay, 1965: 39; Dahl, 1961: 766-770).⁹ Almond (1996: 1-2), Merriam’ın öğrencilerinden biri olarak onun başlattığı geleneğe sıkı sıkıya bağlıdır, öyle ki *The Civic Culture* çalışmasını Merriam’ın başlattığı *Civic Training*¹⁰ serisinin bir devamı olarak görmektedir.

Öte yandan bu dönemde sosyal bilimler içerisinde kültürel yaklaşımlara olan ilgi giderek artmaya başlamıştır. Bunun sebeplerinden biri, siyasal analizlerdeki

⁶ O dönem yayınlanmış olan *The Politics of Mass Society* ve *Political Man* gibi önemli çalışmalar da benzer konuları ele almışlardır (Verba, 1960a: 160-162; Parsons, 1960b: 112).

⁷ Davranışsalcilik akımı için ayrıca bkz. (Hollingshead, 1939; Lasswell, 1957; Almond, 2004).

⁸ David Easton’a göre (1969), davranışsalci ayaklanma yerini 1960’ların sonunda ‘post-davranışsalci’ döneme bırakmıştır.

⁹ Özellikle ‘tutumlar’ üzerine Merriam’ın makalesini takip eden yıllarda geniş bir literatür oluşmuştur. Bunlardan bazıları için bkz. (Bain, 1928; Allport, 1929; Katz, 1960; Thurstone, 1928; Kirkpatrick, 1936). Öte yandan bireyin analiz düzeyi olarak görülmesi, Lucian W. Pye’a göre (1972: 289), siyaset biliminin, Sigmund Freud’un etkisine girmesinin bir sonucudur, çünkü Freud “insan topluluklarının tarihsel gelişimi, kişilik gelişimi yasalarını takip eder” demiştir.

¹⁰ Bu seri, *The Making of Citizens* olarak adlandırılan *Civic Education* serisinden oluşmaktadır. Bu seri için bkz. (Merriam, 1934).

kültürel yorumlama ile sosyal açıklama arasındaki dengenin II. Dünya Savaşı sonrası dönemde kültürel yorumlama lehine değişerek kültürün başlı başına bir etken olarak görülmesi ve siyasal kültürün de, kültürün bu kaderini paylaşması olmuştur (Somers, 1992: 2-4; Scheuch, 1993a: 188; Berkhofer, 1972: 300; Formisano, 2001: 397).¹¹ Ayrıca II. Dünya Savaşı öncesi ve esnasında Avrupa'dan Amerika'ya birçok bilim adamı göç etmiş ve bu bilim adamları Amerika'daki siyaset bilimi içerisinde kültür bilimlerinin, psikolojinin ve antropolojinin ağırlığının artmasına sebep olmuşlardır (Kettler, 2006; Loewenberg, 2006). Bunun sonucunda ise, psikolojik ve sosyo-kültürel faktörlerin siyasal davranışa ve siyasete etkisi, siyaset biliminde önemli bir soru haline gelmiştir (Lazarsfeld, 1944: 27; Frenkel-Brunswik, 1952: 44; Jaffa, 1960: 259).¹² Bu gelişmelere paralel olarak Theodor W. Adorno ve arkadaşları (1950: X, 3, 608-752), 'otoriteryen kişilik' araştırmasında, toplumdaki bireylerin düşüncelerini etkileyen bir 'kültürel iklim' kavramından bahsetmişlerdir. Yine 'ulusal karakter' (Mandelbaum, 1953: 175-176) çalışmaları, siyasal kültür kuramının adeta bir ön çalışması gibidirler, öyle ki Daniel J. Elazar (1980: 132), siyasal kültürü, 1950'li yıllardaki 'ulusal karakter' çalışmalarının "esas olarak rafine ve kesinlikle daha tereddütlü, şüpheli ve temkinli" bir şekli olarak nitelendirmiştir.

Kültürel yaklaşımlara olan ilginin artmasının bir diğer sebebi Amerikan hükümetinin II. Dünya Savaşı'nın başlarından itibaren siyasal tutum ve davranışların araştırılmasına büyük önem vermeye ve bunu takiben başka kültürlerle ilgi göstermeye başlaması olmuştur (Shils, 1941; Smith, 1958). Bundan dolayı Amerika'da bulunan birçok vakıf sosyal bilimlere ve saha araştırmalarına desteklerini artırmışlardır (Hauptmann, 2006). Sonuçta ortaya, "kültür, toplum ve ulus" karşılaştırmalarına dayalı birçok çalışma çıkmıştır (Rokkan, 1993; Verba, 1993). Almond ve Verba, bu çalışmalardan oldukça etkilenmişlerdir.¹³

Tüm bu gelişmeler gibi bu gelişmelerden etkilenen Almond'un ve Verba'nın daha önce yapmış oldukları çalışmalar da *The Civic Culture* çalışmasının ortaya çıkmasını önemli ölçüde etkilemişlerdir. Immanuel Wallerstein'in (1972: 113),

¹¹ Kültürü bu şekilde ele alan bir başka örnek, yeni muhafazakârların kültür eleştirisi olmuştur (Habermas, 1982).

¹² Nathan Leites'in (1948) 'psiko-kültürel' olarak adlandırdığı bu çalışmaların en önemli örneği, hiç kuşkusuz "kültür-kişilik" araştırmalarıdır (Lindesmith ve Strauss, 1950). Pye'a göre (1991: 489), bu çalışmalar özellikle Bronislaw K. Malinowski ve Franz Boas'ın bütün ile parçaları, yani bir kültürün yapısı ile o kültürdeki bireylerin kişilik karakteristikleri arasında belirli bir ilişkinin olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Malinowski'ye göre (1939: 964), toplumsal yaşam, bireyi bir "kültürel kişilik" haline getirmiştir ve birey, "fizyolojik ihtiyaçları ve psikolojik süreçleri ile tüm gelenek, faaliyet ve organize davranışın amacı ve nihai kaynağı" olarak görülmektedir.

¹³ Almond bir müddet Yale Üniversitesi'ne bağlı Uluslararası Çalışmalar Enstitüsü'nde çalışmış, daha sonra Princeton Üniversitesi'ne geçerek oradaki Uluslararası Çalışmalar Merkezi'nin kurucuları arasında yer almıştır (Eulau vd., 2003: 468).

Amerikan siyasal davranışsalcılığının önemli temsilcilerinden biri olarak gösterdiği Almond, kariyerinin ilk yıllarında siyasal denge ve siyasal gelişmeye etki eden faktörleri araştırmıştır (Almond ve Lasswell, 1934).¹⁴ Almond (Almond vd., 1955: 1045-1046), siyasal tutumlar üzerine bir çalışmanın gerekliliğinin ilk sinyallerini 1955 yılında yazdığı ve Avrupa'daki siyasal gelişmeleri ele aldığı bir makalede vermiştir. Yine komünizm ve faşizm üzerine yaptığı bir çalışma ile *Public Opinion and the Development of Space Technology* siyasal tutumlar ve değerler üzerine kurulmuştur (George, 1958: 20; Almond, 1960). Almond (1946: 284), bir başka çalışmada siyasal bilimcilerin antropologlardan çok şey öğrenmeleri ve siyasal süreçleri anlayabilmek için saha araştırmalarına daha fazla eğilmeleri gerektiğini kabul etmiştir. Siyasal tutumları değerler sisteminin bir parçası olarak görmüş ve kültürün çocuklukta karakter gelişimini etkileyeceğini belirtmiştir (Almond, 1945: 214-215, 232; 1948: 734-763; 1950: 283). Almond bir başka çalışmasında (1956b: 184), Amerika, İngiltere ve Almanya'daki siyasal yaşamları karşılaştırmış ve şu tespitte bulunmuştur; “siyasal kültürler atalet kanunu gibi bir şey tarafından yönetilirler. Onlar yavaş yavaş ve geçmişin kavramlarıyla değişirler”. Bir başka çalışmada ise Almond (1958: 270-274), Fransa ve İtalya'daki siyasal süreçleri ele almış, bu ülkelerdeki siyasal problemlerin “parçalanmış (...) ve büyük ölçüde yabancılaşmış siyasal kültürler” ile bağlantılı olduğunu iddia etmiştir.¹⁵

Verba ise, bu dönemde henüz doktora tezini yazmaktadır (Verba, 2015: 235).¹⁶ Bununla beraber 1960 yılında yayımladığı bir makalede siyasal davranışı ele almış ve bireysel siyasal davranış ile siyasal sistemin işleyişi arasındaki ilişkiyi incelemiştir (Verba, 1960). Verba bu makalede (1960: 280-289), siyasal davranışların kaynağının ne olduğu, siyasal insanın yaptığı davranışlar hakkında bilgili olup olmadığı ve rasyonel davranıp davranmadığı gibi sorulara cevap aramıştır.¹⁷

Siyasal Kültür Kuramının Doğuşu: *The Civic Culture*

II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrası yaşanan bu gelişmeler ile Almond'un ve Verba'nın çalışmalarından türeyen ilginin, Carnegie Corporation tarafından verilen destek ile birleşmesi, Robert E. Agger (1965: 439) tarafından güçlü ve zayıf yönleri olan, ancak güçlü yanlarının ağır bastığı bir kitap olarak değerlendirilen *The Civic Culture* çalışmasının 1963 yılında yayınlanmasıyla

¹⁴ Almond'un eserlerinin kapsamlı bir eleştirisi için ayrıca bkz. (Rothman, 1971).

¹⁵ Almond, 1976-2002 arası dönemde ise *Communism and Political Culture Theory* (1983) dışında daha çok siyaset ve din ilişkisine odaklanmıştır (Eulau vd., 2003: 467-471).

¹⁶ Verba tarafından o dönem yapılmış diğer çalışmalarından bazıları için ayrıca bkz. (Verba, 1961; Verba, 1962; Knorr ve Verba, 1961; Davis ve Verba, 1960).

¹⁷ Verba burada (1960: 280- 289), “rasyonel siyasal insan” anlayışının doğru olmadığını ve bireylerin prensipler ve hesaplanmış çıkarlar bazında siyasal davrandığını belirtmiştir.

sonuçlanmıştır.¹⁸ Böylece Almond'un ilk kez 1956 yılında ortaya attığı siyasal kültür bir yaklaşım ya da bir kuram olarak siyaset bilimine giriş yapmıştır.

Almond ve Verba (1963: 3, 11-12, 473-502), çalışmalarını amacını "demokrasinin siyasal kültürünü ve onu etkileyen sosyal yapılar ile süreçleri" araştırmak olarak belirtmişlerdir. Ancak bu amacın arkasında, çalışmanın ortaya çıkmasında ve şekillenmesinde özel bir öneme sahip başka bir amaç daha yer almaktadır; "demokrasinin istikrarını"¹⁹ açıklamak (Almond ve Verba, 1963: 473; Verba, 2015: 235; Almond, 1989: 17-22). Almond ve Verba'nın (1963: 21-36) çalışmalarında öne sürdükleri temel tezleri, siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki ilişkinin siyasal istikrar ve siyasal değişim ile ilgili problemlerin temel dayanağı olması gerektiğidir. Çünkü siyasal kültür ile siyasal yapı arasında bir uyumsuzluğun²⁰ ortaya çıkması durumunda siyasal sistemin bir meşruluk krizine girmesi ve bunun sonucunda da çökmesi kaçınılmaz bir hale gelebilir (Almond, 1987: 37-38). Burada, siyasal kültür, (Almond, 1989: 26), bir teori olarak değil de daha ziyade üzerine teorilerin inşa edilebileceği bir "değişkenler seti" olarak düşünülmüştür ve bu set içerdiği "bağlamsal ve iç değişkenler" sayesinde "siyasetin psikolojik ya da subjektif boyutunu açıklayıcı güce" sahiptir. Çalışma, bunların yanında, "demokrasi teorisinin gelişimine katkı sağlamak, siyasal oryantasyonları metodik ve ampirik olarak ölçmek ve siyasal gelişimi ve değişimi göstermek" (Iwand, 1985: 85-86) gibi 3 alt amaca daha sahiptir.

Çalışma metot olarak, 5 ülkede yürütülen, her ülkede 1000 kişiyi kapsayan ve yaklaşık olarak 40 dakika ile bir saat arasında süren mülakatlara dayanmaktadır (Almond ve Verba, 1963: 46-50).²¹ Araştırmanın ilk taslağında bu ülkeler Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Almanya, Fransa ve İsveç olarak düşünülmüşlerdir. Ancak Fransa'da o dönem yaşanan siyasal istikrarsızlıklar ve İsveç'te de bu mülakatları yürütecek bir kurumun olmaması yüzünden bu iki ülke İtalya ve Meksika ile değiştirilmişlerdir (Almond, 1989: 22). Böylece Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere istikrarlı demokrasiler, İtalya ve Almanya kurumsal demokratik yapılara sahipken demokrasilerin çöktüğü ve diktatörlüklerin ortaya çıktığı iki ülke ve Meksika ise Avrupa dışı ve

¹⁸ Almond'a göre (1996: 2-3), 1950'li yılların ortalarından itibaren özellikle de Sovyetlerin uzayda başarılı olmasından sonra birçok vakıf saha araştırmalarına daha fazla destek vermeye başlamıştır. *The Civic Culture* çalışması da Carnegie Corporation tarafından verilen, 1958 ile 1963 yılları arası 5 yıllık bir dönemi kapsayan, 100.000 Dolarlık bir araştırma desteğinin sonucunda ortaya çıkmıştır.

¹⁹ Almond ve Verba bunu *democratic stability* olarak ifade etmişlerdir.

²⁰ Burada uyumsuzluk ya da uyumsuzluk; *incongruence*, uyum da *congruence* kelimelerine karşılık olarak kullanılmıştır.

²¹ Mülakatlar, Amerika Birleşik Devletleri hariç diğer ülkelerde 1959 yılında haziran ile temmuz ayları arasında, Amerika Birleşik Devletleri'nde ise 1960 yılı mart ayında yapılmıştır. Tüm ülkelerde mülakatların tamamlanmasından sonra katılımcılar arasından bazılarını yeniden mülakat (*reinterview*) yapılmıştır. Bu mülakatların sayısı Amerika Birleşik Devletleri'nde 49, İngiltere'de 114, Almanya'da 135, İtalya'da 121 ve Meksika'da ise 120 olmuştur (Almond ve Verba, 1963: 46-47).

yeni gelişmekte olan, “demokratik otoriter unsurları içeren” bir ülke olarak araştırmaya dâhil edilmişlerdir (Almond, 1989: 22 -23; Almond ve Verba, 1963: 12, 36-42).

Metot olarak mülakatların seçilmiş olmasının sebeplerinden biri Almond’un akademik kariyerinde edindiği kişisel tecrübeleridir.²² Diğer sebep ise çalışmanın dayandığı teorik temeldir. Çalışma, mülakatlar yoluyla ulaşılan bireysel karakteristiklerden ülkedeki siyasal kültür tipini ve bu siyasal kültür tipi ile siyasal sistem arasındaki ilişkiyi analiz etme amacına dayanmaktadır (Lehman, 1972: 361-362; Foster, 1982: 562). Bunu ölçmenin en uygun yolu mülakatlar, daha doğrusu “survey” tekniği olmuştur, çünkü burada analiz birimi olarak “bireyler” ya da “bireylerin toplamı” ve “onların tutum ve davranışları” (Verba, 1993: 56) görülmektedir, ortaya çıkan sonuçlar ise ülkelerarası “makro-sistemlerin” (Verba, 1993: 56) karşılaştırılmasına dayanak oluşturmaktadırlar (Verba, 2015: 234).²³ Bireyden hareket ederek siyasal sisteme ulaşmak düşüncesi kaynağını siyaset bilimi içerisindeki yukarıda bahsedilen dönüşümlerden, ama özellikle de davranışsalcı akımdan almıştır.

Siyasal kültür ilk olarak Almond tarafından tanımlanmıştır. Almond 1956 yılında yayınladığı bir makalesinde (1956: 396), “her siyasal sistemin siyasal eylem bakımından oryantasyonların belirli bir kalıbında yerleşmiş” olduğunu iddia edip bunu siyasal kültür olarak tanımlamayı uygun bulduğunu belirtmiştir.²⁴ Bu tanımdan yaklaşık olarak iki yıl sonra başlayan *The Civic Culture* projesinde Almond ve Verba, Almond’un bu tanımına sadık kalarak, siyasal kültürü oryantasyon²⁵ kalıplarıyla ilişkilendirme düşüncesini devam ettirmişlerdir. Bunun altında yatan neden, Almond ve Verba’nın (1963: 14; Almond, 1989: 12-24), kültürü, “sosyal objeler üzerine olan psikolojik oryantasyonlar” olarak tanımlamaları olmuştur. Kültürün bu şekilde tanımlanmasına en büyük etkiyi ise Talcott Parsons ile Ruth Benedict yapmıştır.

²² Almond askerliğini *United States Strategic Bombing Survey* içinde yapmış, bu esnada Amerikan bombardımanının Almanya üzerindeki etkisini ölçmek için Alman halkının tutumları üzerine bir araştırmaya katılmıştır. Burada örnekleme ve soru hazırlama tekniklerini öğrenmiş, tutum ve davranışların değerlendirilmesi üzerine tecrübeler kazanmıştır (Almond, 1996: 2). Ayrıca Almond “*American Opinion and Foreign Policy*” (1950) ve *Appeals of Communism* (1954) gibi çalışmalarında kamuoyu araştırmalarını yürüten İngiliz, Fransız ve İtalyan kamuoyu araştırma şirketleriyle tanışmıştır (Almond, 1996: 2). Bunların yanında bir diğer neden, Paul F. Lazarsfeld (1944) ve Samuel A. Stouffer (1948) gibi isimler ile *The Authoritarian Personality* (1950) ve *The American Soldier* gibi çalışmaların etkileri olmuştur (Almond, 1989: 13).

²³ Ayrıca, Erwin K. Scheuch’a göre (2006: 30), II. Dünya Savaşı sonrası çeşitli varyasyonlarla şu formül kullanılmıştır: “Kim insanların ne yaptığını ve ne düşündüklerini bilmek istiyorsa, onlara sormalıdır”.

²⁴ Pye’a göre (1965: 7), bu tanım herhangi bir siyasal sistem içinde siyasetin siyasal yapılara anlam veren, kurumlari disipline eden ve bireysel eylemlere toplumsal anlam kazandıran bir sübjektif alanı olması anlamına gelmektedir. Bu tanımın başka bir değerlendirmesi için ayrıca bkz. (Kim, 1964a).

²⁵ *Orientation* kelimesi Türkçe’ye genellikle ‘yönelim’ olarak tercüme edilmektedir. Ancak bu makalede bu kelimenin karşılığı olarak ‘oryantasyon’ kelimesi tercih edilmiştir.

Parsons, Alfred L. Kroeber ile beraber yazdığı bir makalede (1958: 583), kültürü, “(...) değerler, fikirler ve diğer sembolik-anlamli sistemler” olarak tanımlamıştır.²⁶ Parsons (1991: 6-10, 220-221; 1972: 254-256; Parsons vd., 1962: 6, 20, 159-190), kültürün toplumun bir alt sistemi olarak semboller hazırladığını ve bu sembollerin sosyal davranışlara anlam ve oryantasyon kattığını savunmuştur.²⁷ Bu tez, Parsons’ın (1953: 622), “kültürel kalıplar, hem sosyal sistemde kurumsallaşmış hem de kişilik sisteminde içselleştirilmişlerdir” düşüncesine dayanmaktadır. Bu yüzden Parsons ve arkadaşları (Parsons vd., 1962: 16), kültür olmadan “kişilik ve sosyal sistemlerin mümkün olamayacağını” iddia etmişlerdir.²⁸

Almond ve Verba kültürü tanımlarken, aynı zamanda *Gestalt psychology*²⁹ etkisindeki “*birleşik bir yapı olarak bir bütün kültür*” (Benedict, 1960: 57 -58) düşüncesinin etkisinde kalmışlardır. Buna göre, kültür, parçalarının toplamına indirgenebilen, örneğin toplumu oluşturan bireylerin “sosyal objeler karşısında oluşan oryantasyonlarının” (Almond ve Verba, 1963: 14) toplamına indirgenebilen, birleşik bir bütün olarak ele alınmıştır. Parsons’a göre (1965: 50), bu düşünce, özellikle Benedict’in kitabı ‘Kültür Örüntüleri’ (*Patterns of Culture*) içinde gözlemlenmektedir. Ancak bu iddia gerçeği yansıtmamaktadır, çünkü Benedict (1960: 53; Voget, 1960: 950-955), kültürü, “eylem ve düşüncenin az çok tutarlı bir kalıbı” olarak ve “parçalarının toplamından daha büyük bir birlik” olarak tasvir etmiştir.³⁰ Buna rağmen Almond ve Verba kültürü, Benedict’e dayanarak, parçalarının toplamına indirgenebilecek, birleşik bir bütün olarak düşünmüşlerdir (Schwelling, 2001: 614 -617).

Almond ve Verba (1963: 14), Parsons’un kültür üzerine olan düşüncelerden hareketle siyasal sistemin halkın idrakinde, duygu ve değerlendirmelerinde içselleştirilmiş olduğunu iddia etmişlerdir. Bu içselleştirme sebebiyle siyasal sisteme karşı belirli oryantasyonların oluşması kaçınılmazdır. Almond ve Verba (1963: 14-15), bu düşünceyi, Benedict’ten aldıkları kültürün parçalarının, yani

²⁶ Bu dönem sosyal bilimlerde hâkim akım olan yapısal işlevselcilik için kültür, sosyal yapı (Barber, 1955) ve davranışın (White, 1959: 234; Bidney, 1944: 30-44) tanımlanması bakımından büyük önem taşımaktadır. Örneğin Malinowski (1936: 440; 1943: 650), kültürü, *the organized behavior of man* olarak tanımlamıştır. Bu çerçevede kültürü tanımlamaya yönelik tartışmalar için ayrıca bkz. (Bagby, 1953: 539- 549; Haring, 1949: 29; Thurnwald, 1936: 387-395).

²⁷ Böyle bir savın arkasında, Parsons’ın (1991: 6 -7, 23-24; Parsons vd., 1962: 16; Somers, 1992: 3; Barry, 1988: 77-79), sosyolojinin temel problemleri olarak gördüğü *double contingency* ve *Hobbesian problems* için çözüm arayışı yatmaktadır. Özellikle *Hobbesian problems*, yani *how and why do societies hold together?* sorusu, Parsons’un tezinde önemli bir yere sahiptir ve kültür, bu sorunun cevabı olarak düşünülmüştür (Parsons, 1991: 23; Somers, 1992: 3).

²⁸ Kültürel sistem ile sosyal sistem arasındaki ilişki için ayrıca bkz. (Parsons, 1972: 256).

²⁹ *Gesaltpsychology* için bkz. (Wertheimer, 1924).

³⁰ Benedict (1960: 53), bunu şöyle ifade etmiştir; *A culture, like an individual, is a more or less consistent pattern of thought and action. (...) The whole, as modern science is insisting in many fields, is not merely the sum of all its parts, but the result of a unique arrangement and interrelation of the parts that has brought about a new entity. (...) Cultures, (...), are more than the sum of their traits.*

(siyasal ya da sosyal) objeler karşısında oluşan oryantasyonların, toplamına indirgenebileceği düşüncesi ile birleştirerek, siyasal kültürü, “bir ulusun üyeleri arasında siyasal objeler karşısında oluşan oryantasyon kalıplarının³¹ belirli dağılımı”³² olarak tanımlamışlardır.

Bu tanımı anlaşılır kılmak için iki kavramın biraz daha açıklığa kavuşturulmasında yarar vardır; siyasal objeler ve onlara karşı oluşan oryantasyonlar. Öncelikle Almond ve Verba (1963: 15 -16), siyasal objeleri 4 sınıfa ayırmışlardır:

- a) “**Sistemin Tümü (General Political System)**: Toplumda ve onun iktidar tipinde kabul gören sistemin tümü, vatanseverlik ya da yabancılaşma gibi duyguları, kendi ülkesi hakkında zayıf, güçlü gibi ve iktidar şeklini ise demokratik, anayasal ya da sosyalist gibi niteleyen bilişsel ve yargısal faktörleri içermektedir”.
- b) “**Toplumun Kendini Değerlendirmesi (The Self as Political Actor)**: Bir toplumda hâkim olan duygular ve toplumun kendisi üzerine olan bilincidir. Siyasete tabi olma normunun içeriği ve kalitesi ile siyasal sistem karşısında kişisel yetkinliğin kalite ve içeriğidir”.
- c) “**Girdi Boyutu (Input Aspect)**: Halkın talepleri ile siyasi karar vericiler arasındaki partiler ve medya gibi kurumlar yoluyla oluşan aracılık süreci ve bu taleplerin yerine getirilme sürecidir”.
- d) “**Çıktı Boyutu (Output Aspect)**: Siyasal yapı ve aktörlerin (mahkemeler, bürokrasi, yasama organı) dâhil olduğu, politikaların uygulandığı ya da yerleştiği idari süreçlerdir”.

Girdi ve Çıktı boyutları, Almond ve Verba’ya göre (1963: 15 -16), siyasal sistemin parçası olan şu üç obje sınıfından türetilmiştir: “1) spesifik rol ve yapılar (örneğin yasama, yürütme, bürokrasi), 2) rolleri yapan görevdekiler (örneğin monark, milletvekilleri, idareciler), 3) kamu politikaları, kararlar ya da kararların uygulaması”. Almond ve Verba’ya göre (1963: 16), bu yapılar, görevliler ve kararlar siyasal olarak kabul edilirlse Girdi, idari olarak kabul edilirlse Çıktı boyutunu oluşturmaktadırlar.

³¹ “Kalıp” kelimesi *pattern* kelimesinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Türkçe’ye bu kelimeye “örüntü” olarak da çevrilmiştir.

³² Almond ve Verba (1963: 14-15), siyasal kültürü tam olarak şöyle tanımlamışlardır; “*the particular distribution of patterns of orientation toward political objects among the members of the nation*”. Burada iki hususa dikkat çekmekte yarar vardır. Bir defa siyasal kültürün bu tanımı, Harold D. Lasswell ve Abraham Kaplan’ın (1950: 103-142), yaptıkları “Kamuoyu” tanımını (“*public opinion refers to the frequency distribution of attitudes on political subjects in the population at large*”) ile yakın benzerlik göstermektedir. Almond ve Verba bu tanıma değinmemişlerdir. İkinci husus ise, siyasal kültürün, inanç sistemleri (*beliefs systems*) ve siyasal ideolojilerden ayrı olduğudur. Siyasal inanç sistemleri için ayrıca bkz. (Sartori, 1969; Wray, 1979; Cobb, 1973).

Siyasal kültürün tanımında açıklığa kavuşturulması gereken ikinci nokta, tanımın, aktör ve (siyasal) obje(ler) arasında oluşan oryantasyonlar üzerine kurulmuş olmasıdır.³³ Almond ve Verba (1963: 15), oryantasyonu, “nesnelere ve ilişkilerin içselleştirilmiş yönleri” olarak tanımlamış ve siyasal oryantasyonları üçe ayırmışlardır:

- a) “**Bilişsel (Cognitive) Oryantasyonlar:** Siyasal sistemin rolü ve görevleri, girdi ve çıktıları üzerine olan bilgi ve inanışlar”.
- b) “**Duygusal (Affective) Oryantasyonlar:** Siyasal sistem ve siyasal sistemin rolü, kişileri ve performansı üzerine olan duygular”.
- c) “**Değerlendirici (Evaluative) Oryantasyonlar:** Değer standartları ile bilgi ve duygularla oluşan kriterlerin kombinasyonunu içeren siyasal objeler hakkında yargılar ve görüşler”.

Çalışma tarafından oryantasyonun bu şekilde tanımlanmasına en büyük etkiyi yine Parsons yapmıştır (Almond, 1956a: 396). Öncelikle Parsons ve Edward A. Shils'in editörlüğünü yaptıkları *Toward a General Theory of Action* (1962: 1962; 4-5, 64), toplumsal eylemi, ‘aktör’ ve ‘obje’ arasındaki bir ilişki olarak görmüştür.³⁴ Bu bakımdan bir etki söz konusudur. Ayrıca Almond ve Verba'nın yaptıkları siyasal oryantasyonların bu ayrımı, Parsons ve Shils ikilisinin kullandığı “motivasyonel” oryantasyondan esinlenerek oluşturulmuştur (Almond ve Verba 1963: 15; Almond, 1956a: 396).³⁵

Almond'a göre (1987: 29-34), siyasal kültürün içeriği çocuklukta oluşan sosyalleşme, eğitim, medyanın etkisi ve yetişkinlikte hükümet, toplum ve ekonomi ile ilgili olan tecrübelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yüzden siyasal tutum ve oryantasyonlar ailede, okulda ve daha sonra iş yerinde oluşan sosyalleşmenin bir sonucudurlar (Almond ve Verba, 1963: 323-377, 498-502; Almond, 1987: 25- 34). Bu oryantasyonlar basitçe değişmemekle beraber, ‘sosyal ilişkiler’ (Almond ve Verba, 1963: 261-300) ve “toplumsal üyeliklerin” (Almond ve Verba, 1963: 300-323; Verba, 1965b) etkisi altında kalabilmektedirler. Sonuçta siyasal oryantasyonlar ile objelerin kombinasyonu alındığında ortaya şöyle bir tablo çıkmaktadır:

³³ Siyasal oryantasyonları bir başka bakış açısıyla ele alan çalışmalar için ayrıca bkz. (Kim, 1964b; Bunch, 1971).

³⁴ Parsons'ın teorisinin eleştirisi için bkz. (Luhmann, 1980).

³⁵ Parsons ve Shils (1962: 5- 8, 54-59, 67-76) ve Parsons (1991: 2-23, 29-31), oryantasyonları önce “değer” ve “motivasyonel” oryantasyonlar olarak ikiye ayırıp, “motivasyonel” oryantasyonun, “bilgi (cognition), duygu (affect) ve değerlendirme (evaluation)” oryantasyonlarından oluştuğunu iddia etmişlerdir. Ancak bu sınıflandırma önemli ölçüde eleştirilmiştir. Örneğin Guy E. Swanson'a göre (1953: 130), bu sınıflandırma, Immanuel Kant'ın “ultimate modes of psychical functioning” olarak belirlediği, “modes of knowing, feeling and willing” üçlüsünden oluşmaktadır.

Tablo 1. Siyasal Oryantasyonun Boyutları

	Sistemin Tümü	Girdi Boyutu	Çıktı Boyutu	Toplumun Kendini Değerlendirmesi
Bilişsel Oryantasyonlar				
Duygusal Oryantasyonlar				
Değerlendirici Oryantasyonlar				

Kaynak: (Almond ve Verba, 1963: 16)

Bu tablo, her bir obje için oluşan oryantasyonun şeklini, örneğin “Sistemin Tümü” objesine yönelik bilişsel, duygusal ve değerlendirici oryantasyonları, göstermektedir.

Siyasal oryantasyonlarla siyasal objelerin kombinasyonu, bir ülkenin siyasal kültürünü karakterize etmektedir (Almond ve Verba, 1963: 17). Siyasal kültür tiplerini belirleyen ve aşağıdaki tabloda gösterilen bu kombinasyon, Max Weber’in “Otorite Tipleri” ile Parsons’ın “Kalıp Değişkenleri”³⁶ (*Pattern Variables*) dikkate alınarak oluşturulmuştur (Almond, 1989: 12-24).

Tablo 2. Siyasal Kültürel Tipleri

	Sistemin Tümü	Girdi Boyutu	Çıktı Boyutu	Toplumun Kendini Değerlendirmesi
Mahalli (Parochial)	0	0	0	0
Tebaa (Subject)	1	0	1	0
Katılımcı (Participant)	1	1	1	1

0 = Oryantasyon yok, 1 = Oryantasyon var

Kaynak: (Almond ve Verba, 1963: 17)

Almond ve Verba (1963: 17 -20), siyasal objeler karşısında bir oryantasyonun var olup olmamasına göre siyasal kültür tiplerini sınıflandırmak yoluna gitmiş ve üç ana siyasal kültür tipi öngörmüşlerdir:

³⁶ “Kalıp Değişkenleri” için ayrıca bkz. (Parsons, 1970: 843-850; Parsons, 1960a: 467-483; Parsons ve Shils, 1962: 76-88).

- a) **Mahalli (Parochial) Siyasal Kültür:** Siyasal objelere karşı bir oryantasyonun oluşmadığı ve bundan dolayı siyasal rollerin gelişmediği siyasal kültürdür.
- b) **Tebaa (Subject) Siyasal Kültür:** Siyasal sistemin tümü ve sistemin çıktıkları üzerine yüksek oryantasyonun olduğu, ama buna karşın milletin kendisi üzerine olan bilincinin çok düşük olduğu ve sistemin girdileri üzerine oryantasyonun oluşmadığı siyasal kültürdür.
- c) **Katılımcı (Participant) Siyasal Kültür:** Toplumun kendisi üstüne bilincinin ve siyasal katılımın çok yüksek olduğu, sistemin Input ve Output objelerine karşı oryantasyonun olduğu siyasal kültürdür.

Diğer taraftan Almond ve Verba (1963: 33), siyasal kültürü, “mikro ve makro siyaset arasındaki bağlantı” olarak tanımlamış ve siyasal kültür ile siyasal yapı arasında bir uyumun var olması gerektiğine dikkat çekmişlerdir. Çünkü siyasal kültür ile siyasal yapı birbirine uyumlu değilse, yani bir uyumsuzluk durumunda, sistemin istikrarsızlığa düşmesi kaçınılmazdır (Almond ve Verba, 1963: 21, 32-36).³⁷ Buna göre belirli siyasal kültür tipleri ile belirli siyasal yapı tipleri uyum gösterirler; ‘mahalli’ siyasal kültür ‘gelenekselci bir siyasal yapı’, ‘tebaa’ siyasal kültür ‘merkezi otoriter bir yapı’ ve ‘katılımcı’ siyasal kültür ise ‘demokratik bir siyasal yapı’ ile uyumaktadır (Almond ve Verba, 1963: 21, 34). Almond ve Verba siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki uyum ve uyumsuzluğu şöyle göstermişlerdir;

Tablo 3. Siyasal Kültür ile Siyasal Yapı arasındaki Uyum /Uyumsuzluk

	Tabiiyet (Allegiance)	İlgisizlik (Apathy)	Yabancılaşma (Alienation)
Bilişsel Oryantasyonlar	+	+	+
Duygusal Oryantasyonlar	+	0	-
Değerlendirici Oryantasyonlar	+	0	-

(+): Siyasal objelere karşı pozitif duyguların yüksek frekansı, (-): Siyasal objelere karşı negatif duyguların yüksek frekansı, (0): Siyasal objelere karşı kayıtsızlığın yüksek frekansı.

Kaynak: (Almond ve Verba, 1963: 22)

Bu tabloya göre, siyasal objelere olan yüksek frekans, siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki uyumu, siyasal objelere karşı kayıtsızlık, bu uyumun zayıflamaya başladığını, siyasal objelere karşı oluşan negatif duygular ise, bu

³⁷ Örneğin Almanya, İtalya’da demokrasilerin çökmesinin ve Meksika’da ise istikrarsız olmasının temel sebebi olarak bu ülkelerdeki siyasal kültür ile siyasal yapı arasında oluşan uyumsuzluk gösterilmiştir (Almond ve Verba, 1963: 25-26, 494-497).

ikisi arasındaki uyumsuzluğu göstermektedirler. Örneğin bir ‘tabiiyet’ (*allegiant*) siyasal kültürde siyasal tutumlar ile siyasal yapı birbiriyle uyumluyken, bir ‘yabancılaşmış’ (*alienated*) siyasal kültürde tutumlar, siyasal kurum ve yapıları reddetme eğilimindedirler (Almond ve Verba, 1963: 22).

Almond ve Verba’ya göre (1963: 20-21), üç ana tip siyasal kültür bir toplumda beraber ortaya çıkabileceği gibi bireyler de bu üç siyasal kültür tipinin değerlerine aynı anda sahip olabilirler. Böylece ortaya çeşitli siyasal kültür karışımları çıkabilir.³⁸ Bu yüzden, Almond ve Verba (1963: 23-26), üç ana siyasal kültür tipine ilave olarak, dört karma siyasal kültür tipi öngörmüşlerdir:

- a) **Mahalli-Tebaa (*Parochial-Subject*) Siyasal Kültür:** Toplumun büyük bir kesiminin bir yandan feodal otoritelerin ya da yerel soyluların haklarını kabul ettiği, diğer taraftan da merkezi siyasal sistem karşısında bağılılık gösterdiği siyasal kültürdür”. Bu siyasal kültür tipine Prusya, Afrika’da bulunan çeşitli krallıklar ve Osmanlı İmparatorluğu örnek olarak gösterilmiştir.
- b) **Tebaa-Katılımcı (*Subject-Participant*) Siyasal Kültür:** Mahalli Siyasal Kültürden Tebaa Siyasal Kültürüne ve Tebaa Siyasal Kültüründen Katılımcı Siyasal Kültüre kaymaların olduğu siyasal kültürdür”. Bu siyasal kültür tipine örnek olarak Fransa, Almanya ve 19. yüzyıldaki İtalya’nın durumu gösterilmiştir.
- c) **Mahalli-Katılımcı (*Parochial-Participant*) Siyasal Kültür:** Bir taraftan Mahalli Siyasal Kültürün etkili olduğu diğer taraftan da Katılımcı Siyasal Kültürün etkili olduğu siyasal kültürdür, örneğin yeni ortaya çıkan Üçüncü Dünya Ülkeleri.
- d) **Civic Siyasal Kültür:** “Civic Siyasal Kültür”³⁹, Harry Eckstein’in ‘ dengeli aykırılıklar’ (*balanced disparities*) ve ‘uyum’⁴⁰ (*congruence*) teorilerinden etkilenecek oluşturulmuştur (Almond ve Verba, 1963: 476; Almond, 1996: 3). Almond ve Verba’ya göre (1963: 6, 31-32, 473-492, 497-502), “Civic Siyasal Kültür” tipi, katılımcı, mahalli ve tebaa oryantasyonların bireylerde birlikte gözlemlendiği, katılımcı bir siyasal kültürdür.⁴¹ Bu oryantasyonların

³⁸ Almond ve Verba siyasal kültür karışımlarının ortaya çıkma sebebi olarak, kültürel değişimleri, alt kültürlerin varlığını ve siyasal kültür ile yapı arasında ortaya çıkan uyumsuzluğu göstermişlerdir. Ancak uyumsuzluk konusu haricinde diğer faktörleri ciddi manada incelemedikleri için, bu faktörlere burada da değinilmemiştir. Öte yandan Almond ve Powell (1966: 33), tüm siyasal kültürlerin birer karışımdan ibaret olduklarını iddia etmişlerdir.

³⁹ Aslında *Civic Culture* olarak adlandırılan bu tip çalışmanın ismi ile aynı olduğu ve bu yüzden karışıklığa sebep olabileceği için Türkçe’ye “Civic Siyasal Kültür” olarak tercüme edilmiştir. *Civic* kelimesi Türkçe’de sivil, medeni, şehirlî ve yurttaşçıl gibi anlamlara sahip olmakla beraber, literatürde çoğu kez sivil ve hatta sivik olarak tercüme edilmiştir. Bu makalede anlamı tam olarak karşılanamayacağı düşüncesiyle Türkçe’ye tercüme edilmemiştir.

⁴⁰ Bu teoriler için bkz. (Eckstein, 1960).

⁴¹ Almond ve Verba (1963: 8) “Civic Siyasal Kültürü”, İngiltere örneğinde, “*What emerged was a third culture, neither traditional nor modern but partaking of both; a pluralistic culture based on communication*

bileşimi, dengeli ve demokratik bir siyasi yapı ile uyumlu, bir siyasi kültürün oluşmasına yol açmaktadır (Almond, 1996: 10; Almond ve Verba, 1963: 31-32, 474- 493; Almond, 1989: 24-25).

Çalışmanın sonucunda, Amerika Birleşik Devletleri'nde bir "Katılımcı Civic Siyasi Kültür" (Almond ve Verba, 1963: 440-455, 473-494), İngiltere'de bir "Uyumlu Civic Siyasi Kültür" (Almond ve Verba, 1963: 455-469, 473-494), İtalya'da bir "Yabancılaşmış Siyasi Kültür"⁴² (Almond ve Verba, 1963: 402-414, 494-497), Almanya'da bir "Tebaa-Katılımcı Siyasi Kültür" (Almond ve Verba, 1963: 25, 494-497) ve Meksika'da ise 'yabancılaşma' ve 'özlem' (*aspiration*) (Almond ve Verba, 1963: 414-428, 494-497) bulgusuna ulaşılmıştır. Böylece Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin demokrasi ile iyi uyum sağlayan "Civic Siyasi Kültür" tipinin değişik derecelerinde, diğer ülkelerdeki siyasi kültür tiplerinin ise, "Civic Siyasi Kültürün" çeşitli bileşenlerine sahip olmakla beraber, onun oldukça uzağında oldukları tespit edilmiştir (Almond ve Verba, 1963: 473-497). Bu durum, bu ülkelerdeki siyasi istikrarsızlığın temel sebebi olarak gösterilmiştir (Almond ve Verba, 1963: 25-26, 494-497).

Eleştiriler

The Civic Culture, yayınlanmasından sonra büyük bir ilgi, ama bu ilgi yanında bir o kadar da eleştiri toplamıştır. Bu eleştirileri siyasi kültürün tanımı, bu tanım ile siyasi yapı ve kültür arasındaki ilişkinin niteliği, metod ve ortaya çıkan sonuç konularında toplamak mümkündür.

Tanım Yönelik Eleştiriler

The Civic Culture çalışmasına yöneltilen eleştirilerin başında Parsons'ın etkisi altında kaldığı eleştirisi gelmiştir (Rothman, 1971: 253-255). Bu eleştiriye yönelik olarak Almond (1973: 261-263), kurumsal kategoriler yerine "işlevsel kategorileri" kullanarak siyaset biliminin 1950'li ve erken 1960'lı yıllarda çözmeye çalıştığı temel problem olan Batılı ülkelerin kendi aralarında ve Batılı ülkeler ile Batılı olmayan ülkeler arasında siyaset yapma süreçlerindeki farklılıkları ve bunların sonuçlarını belirlemenin mümkün olduğunu belirtmiştir. Bu cevap, Almond'un kullandığı işlevsel kategori'lerden birin siyasi kültür olduğunu göstermektedir.

and persuasion, a culture of consensus and diversity, a culture that permitted change but moderated it. This was civic culture" olarak tanımlamışlardır. Almond (1989: 24 -25), "Civic Siyasi Kültürü" şöyle tarif etmektedir: "It was the persistence of traditional and parochial attitudes and their fusion with participant ones that explained the balanced disparities of the civic culture –the combination of political activity, involvement, and rationality with passivity, traditionality, and commitment to parochial values."

⁴² Almond ve Verba (1963: 25, 495), ayrıca İtalya'da bir "Tebaa-Katılımcı Siyasi Kültürün" var olduğunu da belirtmişlerdir.

Bir işlevsel kategori olarak siyasal kültür, yukarıda belirtildiği üzere, “bir ulusun üyeleri arasında siyasal objeler karşısında oluşan oryantasyon kalıplarının belirli dağılımı” (Almond ve Verba, 1963: 14-15) olarak tanımlanmıştır. Ancak bu tanım birçok eleştirinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu eleştirilerin başında, çalışmanın yalnızca mikro düzeye, yani bireye, odaklanarak, diğer düzeyleri göz ardı ettiği eleştirisi gelmektedir (Schwelling, 2001). Lowell Dittmer’a göre (1977: 554, 581-582), bunun sebebi, siyasal kültürün, siyasal psikoloji ve siyasal yapı tarafından sınırlandırılarak, “bir nesnel siyasal gerçekliğin sübjektif algılanması” temelinde tanımlanmış olmasıdır. Bu durum, bir ‘psikolojik indirgemeciliğe’ (Dittmer, 1977: 554) neden olmuştur. Bu ise, karşılaştırılan ülkelerdeki siyasal yapıların dikkate alınmamasına yol açmıştır (Rokkan, 1964: 677 -678).

Almond ve Verba’nın bu eleştirilere ilişkin çözümü, siyasal kültürü, daha sonraki yıllarda yeniden tanımlamaya çalışmak olmuştur. İlk olarak Almond ve G. Bingham Powell (1966: 23), bir siyasal sistemin analizinin, yalnızca belirli bir zaman dilimindeki “eylem örüntülerinin” gözlemlenmesini değil, aynı zamanda siyasal sistemin bütünündeki ve onun değişik parçalarındaki “sübjektif eğilimlerin” gözlemlenmesini de içermesi gerektiğini belirtmişlerdir. Almond ve Powell (1966: 23), bu ‘eğilimleri’ ya da ‘siyasal sistemin psikolojik boyutunu’, ‘siyasal kültür’ olarak tanımlamışlardır. Bu siyasal kültür, “toplumun güncel yapısında var olan tutumlar, inanışlar, değerler ve beceriler gibi halkın çeşitli tabakalarında bulunan özel eğilimler ve kalıplardan” (Almond ve Powell, 1966: 23) oluşmaktadır. Çünkü Almond’a göre (1965: 188-205), eğer bireyler ve siyasal sistem arasındaki etkileşimden bahsediliyorsa, siyasal sistemi oluşturan siyasal rollere katılan dürtüleri, tutumları ve değerleri düşünmek gerekmektedir. Bu ise, siyasal kültürün, aslında sistemin devamlılığını sağlayacak bir “sistem rezervi” (Almond, 1965: 205) olarak görüldüğü manasına gelmektedir. Ancak Verba’ya göre (1989: 398-407; 2015: 235) sistemin istikrarına odaklanma diğer faktörlerin göz ardı edilmesine yol açmış ve çalışmanın verimliliğini azaltıcı etkiler yapmıştır.

Almond, 1980’li yıllara gelindiğinde siyasal kültürün içeriğini biraz daha genişletme yoluna gitmiştir. Almond’a göre (1983: 127), siyasal kültür teorisi, “ulusal birlik, siyasi bölünme kalıpları, siyasi çatışmanın modları, siyasal katılımın ölçü ve karakteri, otoriteye rıza gibi siyasal tutumlara, inanışlara, değerlere ve duygulara, siyasal, yapısal ve davranışsal fenomenlerin açıklanmasında önem arz etmektedir”. Almond bir başka çalışmasında (1989: 27) ise, siyasal kültürün içeriğini 3 yöne doğru genişletmiştir: “1) maddi içerik, 2) oryantasyon varyasyonları, 3) bu bileşenler arasındaki sistemik ilişkiler”. Burada ‘maddi içerik’, “sistem kültürü, süreç kültürü ve siyasa kültürü” üçlüsünden oluşmaktadır (Almond, 1989: 28). Ancak bu tanımı da yeterli

görmeyen Almond (1987: 36-38), siyasal kültürü son olarak, “sistem, süreç ve siyasa” kültürlerinin bir toplamı olarak görmüştür.

Almond'un bu çabalarına karşın Verba, siyasal kültürü, kısaca “siyasal etkileşimin ve siyasal kurumların kalıpları üzerine olan inanışlar sistemi”⁴³ (Verba, 1965: 516) olarak tanımlamıştır.⁴⁴ Siyasal kültür, siyasete sübjektif oryantasyonlar sunmaktadır ve bu oryantasyonlar bir yandan siyasal sisteme etki yaparken, diğer yandan siyasal yapıdan etkilenmektedirler (Verba, 1965: 514).

Siyasal Kültür ile Siyasal Yapı Arasındaki İlişkiye Yönelik Eleştiriler

The Civic Culture çalışmasına getirilen eleştirilerin diğer bir kısmı, onun siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki ilişkiyi tek yönlü olarak ele aldığına, yani siyasal kültürün siyasal yapıyı belirlediği ve ikisi arasındaki etkileşimin göz ardı edildiğine, yöneliktir. Bu eleştirinin bir ayağını çalışmanın siyasal kültüre hangi işlevi verdiği konusu oluşturmaktadır. Almond (1989: 26), siyasal kültürü, bir teori olarak değil de üstüne teorilerin inşa edilebileceği, siyasetin sübjektif yanını analiz etmeye yönelik bir değişkenler seti olarak düşündüklerini belirtmiştir. Bu değişkenler seti aynı zamanda ‘demokrasinin istikrarı’ sorunsalı için bir çözüm olarak tasarlanmıştır. Diğer taraftan, Almond ve Verba'ya göre (1963: 3), *The Civic Culture*, “demokrasinin siyasal kültürünün ve onu etkileyen sosyal yapılar ile süreçlerin bir araştırmasıdır”⁴⁵. Ancak bu iki amaç arasında hem siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki ilişkiyi tanımlama ve hem de çalışmanın siyasal kültüre öngördüğü işlev bakımından bir çelişki ve belirsizlik gözlemlenmektedir. Çünkü çalışma için demokrasinin kendisinin mi, yoksa onun istikrarlı oluşu ya da değişimleri mi önemli olduğu belirsizleştiği gibi siyasal kültürün demokrasiyi mi, yoksa istikrarlı ya da istikrarsız oluşunu mu açıklaması gerektiği de belirsizleşmektedir.

Bir defa bu tartışma aynı zamanda metodik bir tartışmadır. *The Civic Culture* metot bakımından “en benzer sistem tasarımı”⁴⁶ (Przeworski ve Teune, 1970: 32-38) temeline dayanmaktadır. Bu metotta sistemlerarası benzerlikler kontrol edilen olarak tasarlanırken, farklılıklar ise bağımsız değişkenler olarak yer alırlar (Przeworski ve Teune, 1970: 33). Bu, şu anlama gelmektedir; karşılaştırılan ülkelerdeki demokratik yapılar sistemlerarası benzerlikler olarak

⁴³ Tanımın orijinal hali şöyledir; (...) *political culture* (...) refers to the system of beliefs about patterns of political interaction and political institutions (Verba, 1965: 516).

⁴⁴ Verba, *The Civic Culture* çalışmasından iki yıl sonra ülkeler karşılaştırmasına dayalı yeni bir siyasal kültür çalışmasının (Pye ve Verba, 1965) editörlüğünü yapmıştır. Bu çalışma içerisinde siyasal kültür kuramına yöneltilen eleştirilerin bir kısmını ele almış ve yukarıda verilen siyasal kültür tanımını yapmıştır. Verba (2015: 236), daha sonra bu çalışmayı yapmadaki amacının *The Civic Culture* içerisinde yapılan metodik hataları düzeltmek olduğunu belirtmiştir.

⁴⁵ Almond ve Verba (1963: 3), bunu tam olarak şöyle belirtmişlerdir; *This is a study of the political culture of democracy and of the social structures and processes that sustain it.*

⁴⁶ *Most similar system design* olarak adlandırılan bu yöntem için ayrıca bkz. (Anckar, 2008).

ele alınmış, ülkelerde ortaya çıkan farklı siyasal kültür tipleri ise sistemlerarası farklılıklar olarak düşünülmüşlerdir. Ancak Adam Przeworski ve Henry Teune'e göre (1970: 33-38), bu, gerçekçi olmayan bir varsayımdır, çünkü bu sistemleri birbirinden ayıran herhangi bir değişkenler seti, yani siyasal kültürler, bağımsız değişken olarak dikkate alınabilmelerine rağmen diğer bağımsız değişkenleri izole etmenin zorluklarından dolayı bu açıklamaları sistem düzeyinde yapmanın hiçbir anlamı yoktur.

Diğer taraftan Arend Lijphart'a göre (1989: 37-39), Almond ve Verba'yı demokrasinin kendisinden çok demokrasinin istikrarı ilgilendirmektedir ve bu yüzden de çalışmanın bağımlı değişkeni demokrasi değil de, demokratik bir yönetimin istikrar ve verimliliğidir.⁴⁷ Lijphart'a (1989: 38) ve Margaret R. Somers'a göre (1995: 122), çalışma, 3 değişken ya da değişken seti içermektedir: "bağımsız değişkenler; sosyal yapılar ve süreçler, ara değişken; siyasal kültür", özellikle 'civic erdem' ya da 'civic kültür', ve bağımlı değişken; demokratik istikrar". Eğer Lijphart ve Somers'ın bu iddiaları dikkate alınırsa, siyasal kültürün bir 'işlevsel kategori' olmadığı, bilakis sadece bir ara değişken olduğu ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi, Somers'a göre (1995: 118-122), II. Dünya Savaşı sonrası dönemde siyaset bilimcilerin ekonomik gelişmişlik gibi diğer bağımsız değişkenleri sorgulamadan siyasal kültürü, siyasal çıktuları açıklamak için bir 'müdahale değişkeni' olarak kullanmaları olmuştur. Lijphart ise (1989: 38), bunu, Almond ve Verba'nın, siyasal olan ile siyasal olmayan kültürün birbirleriyle bağlantılı olduklarını bulmalarına ve bundan dolayı da bağımsız ve ara değişkenlerin birleştiği, bir bağımsız değişkenler seti oluşturmalarına bağlamıştır.⁴⁸

Lijphart ve Somers'ın bu iddialarına karşın, David D. Laitin'e (1995: 168) göre, *The Civic Culture Revisited* (Almond ve Verba, 1989) içerisinde çalışmanın bağımlı değişkeninin demokrasiden ve de demokratik istikrardan çok, demokratik katılım olduğu vurgulanmıştır. Laitin'e göre (1995: 168), çalışmada kavramsal açıklığa ulaşılamamıştır, çünkü yazarlar anketler yoluyla elde ettikleri tutumlar toplamının demokratikleşmeyi ya da demokrasilerin çökmesini açıklamada yetersiz olduğunu bilmektedirler. Öte yandan Dittmer'a göre (1977: 555-556, 581-582), kuramın dayandığı 'psikolojik indirgemecilik' siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki bağın açık kalmasına neden olmuş ve bundan dolayı siyasal kültürün bir bağımlı ya da bağımsız değişken olarak kullanılmasını zorlaştırmıştır.

⁴⁷ Lijphart'ın bu tezini doğrulayacak bir argüman *The Civic Culture* içerisinde şöyle verilmiştir: "Ayrıca siyasal kültürün demokratik iktidarı etkileme şeklini dikkate almalıyız; daha spesifik olarak, istikrarlı ve efektif bir demokrasiyi meydana getirmenin ve sürdürmenin ne kadar ileri gideceğini sormalıyız" (Almond ve Verba, 1963: 473).

⁴⁸ Lijphart (1989: 38) buradaki tezini, *The Civic Culture* sayfa 493'te yer alan "civic siyasal kültürü oluşturan siyasal oryantasyonlar genel sosyal ve kişilerarası ilişkilerle çok yakından alakalıdır" cümlesine dayandırmıştır.

Bu tezler, Almond ve Verba'nın çalışmanın bağımlı ve bağımsız değişkenlerini belirleme konusunda bir ikilemde kaldıklarını göstermektedir. Bu durum çalışmanın tasarımından kaynaklanmaktadır. Stephen Welch'e göre (1993: 14-15), *The Civic Culture* birbiriyle rekabet halinde olan iki projeye dayanmaktadır; 'karşılaştırmalı' ve 'sosyolojik'. 'Karşılaştırmalı' proje demokrasilerin bazı ülkelerde istikrarlı ve bazılarının da ise istikrarsız oluşunu siyasal kültürel şartların varoluşlarıyla açıklamayı amaçlamaktadır (Welch, 1993: 15). Burada siyasal kültür bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Buna karşın 'sosyolojik' proje ise demokrasinin işlediği toplumsal koşulları araştırmayı amaçlamaktadır ve bu yüzden sosyolojik değişkenler bağımsız değişken olarak ele alınmışlardır (Welch, 1993: 15).

Siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki ilişkiye yönelik eleştirilerin diğer bir kısmının ise, Almond ve Verba'nın siyasal kültür ile sadece ulusal siyasal yapıya odaklanarak, siyasal kültürü şekillendiren çeşitli sosyal katmanlarda gözlemlenen iktidar yapılarını dikkate almadıkları ve bundan dolayı da siyasal kültürü siyasal yapının doğrudan bir belirleyicisi olarak gördüklerine yöneliktir (Pateman, 1971: 303; Frankel, 1981: 831; Foster, 1982: 561-563). Bu eleştirilere cevap olarak Almond (1989: 29), *The Civic Culture* çalışmasının, siyasal kültür, siyasal yapıyı belirler şeklinde bir argümanı olduğu yönündeki eleştirinin doğru olmadığını söylemiş ve siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki etkileşime şöyle vurgu yapmıştır; "siyasal kültür hem bağımsız hem de bağımlı değişken olarak ele alınmıştır hem yapıyı etkiler hem de ondan etkilenir". Almond bir başka makalede ise (1987: 29), siyasal kültür, yapı ve hükümetin hizmetleri arasındaki ilişkinin her iki yönlü olduğunu belirtmiştir. Almond (1983: 127-128; 1987: 29-30), siyasal yapının siyasal kültürü etkileyebileceğini kabul etmiş ve siyasal tutumların, siyasal davranışları ve siyasal yapıyı etkilemesi gibi, siyasal yapı ve hükümetin icraatlarının da siyasal tutumları etkilemesi arasında bir çelişki olmadığını vurgulamıştır. Ayrıca Almond (1996: 6), siyasal kültürü, plastik, çok boyutlu ve yapısal değişimlere çabuk uyum sağlayan bir değişken olarak nitelendirmiş, siyasal kültürün hiçbir zaman siyasal yapı ve davranışın tek yönlü bir sebebi olmadığını belirtmiştir.

Öte yandan siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki ilişkiyi problemlili kılan bir diğer sorun uyum sorunudur. Almond ve Verba (1963: 5 -21, 32-34, 74, 473-498), demokrasinin istikrarını, onunla uyumlu bir "Civic Siyasal Kültürün" varlığına bağlamışlar, ancak aynı zamanda siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki bir uyum kabulünden sakınmak gerektiğini de belirtmişlerdir. Almond ve Verba (1963: 34), buradaki amaçlarını "uyum kabulü yerine, uyumun ya da uyumsuzluğun içerik ile karakterini ve kültür ile yapı arasındaki uygunluğu etkileyen siyasal kültürel ve yapısal gelişme trendlerini tespit etmek" olarak belirtmişlerdir. Ancak buna karşın, Almond ve Verba (1963: 34), "her siyasal sistem tipi geleneksel, otoriter ve demokratik- kendi öz yapısıyla uyumlu

bir kültür formuna sahiptir” diyerek yukarıdaki tezlerini göreceli hale getirmişlerdir. Çünkü bu tez, demokratik olmayan bir siyasal yapı, bunu destekleyen siyasal kültür tiplerinden biriyle uyuşur argümanına götürmektedir (Inglehart, 1988: 1203). Oysa Mitchell A. Seligson ve John A. Booth (1993: 789-790), Kosta Rika ve Nikaragua üzerine yaptıkları bir çalışmada siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki uyumu ele almışlar ve demokrasiye olan desteğin demokratik bir geleneğe sahip Kosta Rika’da, otoriter bir rejimle yönetilen Nikaragua’dan daha düşük olduğunu tespit etmişlerdir. Bu tespit yazarları, otoriter rejimlerin otoriter bir siyasal kültüre sahip vatandaşlar tarafından desteklenmediği sonucuna götürmüştür (Seligson ve Booth, 1993: 789). Bu tespit aynı zamanda, Almond ve Verba’nın siyasal kültür ile siyasal yapı arasındaki uyuma ilişkin tezlerinin yeterince sağlam temellere sahip olmadığını göstermektedir.

Siyasal Kültür-Kültür İlişisine Yönelik Eleştiriler

Siyasal kültür, iki kavramın, siyaset ile kültür, birleşmesinden doğmuştur. Ancak bu durum, kolaylık yerine kuramın bir çıkmaza girmesine neden olmuştur. Çünkü Alfred L. Kroeber ve Clyde Kluckhohn (1952: 149) tarafından yapılan bir analizde, kültürün 164 tanımı olduğu tespit edilmiştir. Bir defa bu durum, her şeyden önce, kültürün büyük bir eleştiri toplamasına sebep olmuştur (Keesing, 1974; Levin, 1965). Öyle ki kültürün, teorik bir kavram değil de “fenomenlerin bir sınıfının adı” (Goldstein, 1957: 1078) ya da “türetilmiş en kötü kavram” (Luhmann, 1995: 398) olduğu söylenmeye başlanmıştır. Bu yüzden, Stephen Chilton’ın söylediği gibi (1988: 421), siyasal kültür tanımlanmadan ve problemleri çözülmeye önce, kültür kavramı tanımlanmalıdır.

İkinci olarak, Edward W. Lehman’e göre (1972: 362, 365-369), siyasal kültür ile kültür arasında ilişki durağan olarak ele alınmıştır, oysa siyasal kültür ile kültür arasında karşılıklı bir alışveriş vardır, çünkü kültür, siyasal kültürün sahip olduğu sembollerin çerçevesini çizmektedir. Almond (1956: 396), siyasal kültür ile kültür arasındaki ilişkiye kısaca değinmiş olmakla beraber, *The Civic Culture* içerisinde bu konu ele alınmamıştır.⁴⁹ Verba ise (2015: 237-238), yaptıkları bir yanlıştın, kültürü, bireyin içine doğduğu, bir ulusun muhafaza ettiği ve kuşaktan kuşağa aktardığı, “bir şekilde kalıcı” bir şey olarak düşünceleri olduğunu söylemiştir. Bu düşünce, değerlerin sürekli değişim içinde olduklarının ve medyanın tutumların değişmesi üzerine olan etkilerinin yeterince analiz edilmemesine yol açmıştır (Kluckhohn, 1958; Inglehart, 1971; Lenart ve McGraw, 1989). Almond (1996: 6), değerlerde yaşanan değişimlerin, yapısal değişimler ve tarihin etkisiyle, Verba ise (1989: 400), siyasal olaylar

⁴⁹ *The Civic Culture* içerisinde sadece siyasal kültürün ekonomik kültür ya da dini kültür gibi sosyal objeler ve süreçlerin bir dizisi karşısında oluşan oryantasyonlar dizisi olduğu belirtilmiştir (Almond ve Verba, 1963: 13).

karşısında ortaya çıkabileceğini ancak *The Civic Culture* yayımlandıktan çok daha sonra kabul etmişlerdir.

Öte yandan kültürün ve değerlerin toplumun tüm üyeleri tarafından eşit olarak paylaşılmadığı ve kültürün giderek “özel” bir hale geldiği de bir gerçektir (Bell, 1965: 216; Aberle, 1950: 495-496). Bu yüzden, hiçbir toplumda kültür homojen olmayıp, birçok alt ve yerel kültür bir aradadır (Putnam, 1966; Lee, 1954; Lazarsfeld, 1948). Almond ve Verba (1963: 27-29), alt kültürlerle değinmişler, ancak derinlemesine bir analiz yapmamışlardır. Örneğin çalışmada bu alt kültürler ile ortaya çıkan siyasal kültür tipleri arasındaki ilişki ele alınmamıştır (Agger, 1965: 439; Rokkan, 1964: 677). Almond (1989: 23), risk ve maliyet bakımından alınan bir kararın alt kültürleri ele almalarını sınırladığını belirtmiştir.

Ayrıca kültürün homojen olmadığı bir yerde, siyasal kültürün de homojen olma şansı çok azdır. Samuel C. Patterson (1968: 195), Amerika Birleşik Devletleri'ndeki eyaletlerin siyasal kültürü üzerine yaptığı bir çalışmada, siyasal kültürün eyaletler arasında eşit olarak dağıtılmadığını ve Mississippi'nin siyasal kültürünün, Iowa'nın siyasal kültürüyle bir olmadığını tespit etmiştir. Böylece bir ülke içerisinde birden fazla siyasal kültürün bir arada olması ihtimali, siyasal kültürlerin karışımından bahsedilmiş olmasına rağmen, *The Civic Culture* tarafından gözden kaçırılmıştır.

Metot Kısımına Yönelik Eleştiriler

The Civic Culture çalışmasının en çok eleştirileri alan yanlarından bir diğeri metot kısmına yöneliktir. Bu eleştiriler, ‘survey’ tekniğine ve verilerin toplanmasına yönelik eleştiriler olmak üzere iki kısımda ele alınabilirler.

Çalışma, hatırlanacağı üzere, 5 ülkede yapılan mülakatlara dayanmaktadır. Öncelikle mülakatların toplumun tümünü yansıtmada yeterince sağlam temellere sahip olmadıkları genel bir eleştiri kaynağı olmuştur (Blumer, 1948: 546). Bunun yanında çalışma ‘bir kişi bir oy’ (*One man one vote*) (Verba, 1993: 85) prensibine dayandığı, yani analiz düzeyi olarak birey temel aldığı için eleştirilmiştir (Wahlke, 1979: 10; Pateman, 1971: 291; Foster, 1982: 562). Çünkü bu yöntem, bireyi yaşadığı toplumdan soyutlayarak ‘bir siyasal sistem’ (Dahl, 1961: 770) haline getirmektedir ve bireysel tercihlerin analizi ile kolektif kararları açıklamaya çalışmaktadır (Bunch, 1971: 667; Brady ve Sniderman, 1985: 1061; Newcomb, 1942). Diğer taraftan “bir kişi bir oy” prensibi, “bireyci yanılğı” (*individualistic fallacy*) olarak adlandırılan metodolojik bir hatayı içerisinde barındırmaktadır (Lijphart, 1989: 45; Verba, 1993: 85). Erwin K. Scheuch’a göre (2006: 38), ‘bireyci yanılğı’, bireysel sayımlardan kolektif özelliklere ulaşmak anlamına gelmektedir ve eğer bölgeler arasındaki bir

özelliğın frekansındaki farklılıklar, yapısal bir farklılık olarak yorumlanırsa ortaya çıkmaktadır.⁵⁰

Bu eleştirilere ilişkin olarak Verba (1993: 85), bir grubun tutumlarının basit bir rastgele örneklemedeki tutumların toplamından çıkarıldığını söylemiş ve bunun son derece yetersiz bir bakış açısı olduğunu kabul etmiştir. Bir başka yerde ise Verba (1989: 402), buradaki yaklaşımın siyasal sistemin işleyişi ile bunlara ilişkin tutumların örüntülerini ilişkilendirmek olduğunu belirtmiş ve bunda ise bireysel düzeyden makro siyasal sistem düzeyine ulaşmadan ziyade, daha çok kültürel örüntülerden makro siyasal düzeye ulaşmayı amaçladıklarını belirtmiştir. Verba (1989: 402-403), Scheuch'u haklı görerek bireysel değerlerinden demokratik işleyişe sıçrayışın çok büyük olduğunu kabul etmiştir.

Survey tekniğinden kaynaklanan bir diğer sorun, Scheuch'a göre (1993a: 177), 'kukla değişkeni tuzağı' (*dummy variable*) adı verilen ve metottan kaynaklanan bir problemdir. Böyle bir hatayı yapmamak için, daha sonra bağımsız değişken olarak kullanılacak değişkenlerin marjinallerinin düzeltilmesi gereklidir. Örneğın Scheuch'a göre (1993a: 177), Meksika ile ABD karşılaştırmasında siyasal katılımındaki farklılıklar bu ülkelerdeki siyasal kültürlerdeki farklılıkların bir sonucu olarak yorumlamadan önce, yaş dağılımındaki ve mesleki yapı ve eğitimdeki farklılıklar ağırlıklandırma yoluyla normalleştirilmelidirler. Benzer bir örnek eğitim ve "siyaseti tartışma özgürlüğü" arasındaki ilişkiye yöneliktir. Przeworski ve Teune (1967: 567), "siyaseti tartışmada özgürlüğün" eğitime regresyonu incelendiğinde ve tartışmada özgürlük ortalaması uyumlaştırıldığında orijinal verinin oldukça yanıltıcı olduğunu iddia etmişlerdir. Buna göre eğer eğitim istatistiki olarak kontrol altında tutulabilirse İngiltere ve Meksika'nın siyaseti tartışmaya yönelik özgürlüğe saygı bakımından ABD'den daha üstün oldukları ortaya çıkmaktadır (Przeworski ve Teune, 1967: 567). Oysa Meksika *The Civic Culture* tarafından yapılan ülkelerarası karşılaştırmada en alt sırada yer almıştır.

Bu eleştiriler yanında *The Civic Culture*, ayrıca, örnekleme oluşturulmasında, verilerin toplanmasında ve analizinde önemli hataların yapıldığı yönünde de önemli ölçüde eleştirilmiştir (Gould, 1964: 140-141; Russett, 1964: 167-169; Scheuch, 1993b: 128; Verba, 2015: 236).

Bir defa örnekleme karşılaştırılan ülkelerin hepsinde farklılık göstermiştir (Scheuch, 1993b: 124). Araştırmanın belki de en büyük handikabı Meksika'daki örneklemede nüfusu 10.000'in altında kalan yerleşim yerlerinin dikkate alınmaması olmuştur (Almond ve Verba, 1963: 46, 514; Scheuch, 1993b: 124). Bu durum, Benjamin Walter'a göre (1965: 208), Meksika'da 'mahalli' kısmın payının var olandan daha düşük çıkmasına yol açmıştır. Meksika'da o tarihte

⁵⁰ Scheuch bu problemi William S. Robinson'un (1950), "Ecological correlation" kavramından türetmiştir.

nüfusun %63'ünün bu tür yerleşim yerlerinde yaşadıkları düşünülürse çalışmanın hata payının derecesi anlaşılabilir (Craig ve Wayne, 1989: 327). Diğer taraftan Almanya'da kırsal kesimde, Meksika'da ise büyük şehirlerde seyrek örnekleme yapılmıştır (Scheuch, 1993b: 124). Yine Meksika dışındaki diğer tüm ülkelerde örnekleme 18-80 yaş aralığını kapsarken, Meksika'da 21 yaş ve üzerinden oluşmuştur (Scheuch, 1993b: 124). Scheuch'a göre (1993b: 124-125), bu örnekleme hatalarını basit birer hata olarak görmek yanlış olur, çünkü amacın ülkeler arasındaki farklılıkları göstermek olduğu bir çalışmada örnekleme yeterince büyük değilse ya da örneklemler ülkeler arasındaki tutumların dağılımındaki farklılıkları yansıtmada yetersiz iseler çalışmanın sonucu da sorgulanmalıdır.

İkinci olarak çalışmada sınıf, sosyo ekonomik durum ve cinsiyet ile katılımcı siyasi oryantasyonlar arasındaki ilişki ve bu ilişkinin 'Civic Siyasal Kültür' için taşıdığı anlam yeterince sorgulanmamıştır (Pateman, 1989: 60; Pateman, 1971: 291).⁵¹ Anketlere katılanların mesleklere göre dağılımı, gelir ya da sosyal sınıfları kontrol edilmedikleri gibi ülkeler arasında yapılan karşılaştırmaların hiçbirisi şehir-köy ayrımı ışığında yeniden test edilmemişlerdir (Walter, 1965: 208; Rokkan, 1964: 678). Çalışma sadece eğitime odaklanmıştır (Verba, 1962: 37).

The Civic Culture çalışmasının göz ardı ettiği noktalardan bir başkası, toplumda herkesin aynı derecede siyasete ilgi ya da siyaset üzerine bilgi sahibi olmadığı ve bundan dolayı da siyasete ilişkin tutumların farklılık göstereceğidir (Foster, 1982: 563; Putnam, 1971). Örneğin Philip E. Converse (1964b: 206-245) 'elit' ve 'kitle' temelinde farklı tutumların oluşabileceğini belirtmiştir.⁵² Ayrıca toplumda birçok kişi ya herhangi bir tutuma sahip değildir ya da 'sınırlı tutumlar' (Converse, 2006: 300-303) sahibidir. Bu eleştirilere ilişkin olarak hem Almond (1989: 23) hem de Verba (1965: 526), elit grupların oryantasyonlarını öğrenmek için özel bir örnekleme tasarlamadıklarını söylemişlerdir.

Verilerin toplanmasına yönelik eleştirilerden bir diğeri araştırmanın yapıldığı zaman aralığına yöneliktir. Bu eleştirilerden ilki Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Almanya karşılaştırmasında araştırmanın yapıldığı tarihin ülkelerdeki iç siyasi durumun dikkate alınmayacak şekilde planlanması olmuştur. Scheuch'a göre (1993b: 127), mülakatlar Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de seçimlere yakın bir tarihte, Almanya'da ise seçimler arasında yapılmıştır. Almond ve Verba (1963: 59-60), bu durumun mülakatlar üzerinde

⁵¹ Verba (2015: 236-237), araştırma tasarlanırken kadınların siyasete ilgilerinin az olması ve siyasette aktif rol almamaları nedeniyle araştırma dışında kalmalarının gündeme geldiğini, ancak bunun kabul edilmediğini belirtmiştir.

⁵² Converse'in bu tezinin bir değerlendirmesi için ayrıca bkz. (Popkin, 2006; Kinder, 2006; Bennett, 2006; Friedman, 2006).

az bir etkisi olacağı düşüncesindedirler.⁵³ Ancak Scheuch (1993b: 128), İngiltere’de 1959 yılında toplanan verileri Almanya’da 1961 yılında yapılan parlamento seçimleri öncesi verilerle karşılaştırmış ve her iki ülke arasında bir farkın olmadığını tespit etmiştir. Diğer taraftan *The Civic Culture* çalışmasındaki veri ve analizlerin sadece belirli bir zaman dilimine dayanması da çalışmanın eleştirilmesine sebep olmuştur. Ronald Inglehart’a göre (1988: 1203-1204), çalışma, siyasal kültürdeki değişimleri göstermelidir ve bu yüzden belirli bir zaman dilimiyle sınırlı kalmamalı, bilakis sürekli incelenmelidir. Ayrıca, Inglehart (1971) ve arkadaşları (1996a; 1996b), siyasal kültürün sadece Almond ve Verba’nın iddia ettikleri gibi demokratik istikrarı değil, aynı zamanda ekonomik performansı da olumlu yönde etkilediğini savunmuşlardır.⁵⁴ Ancak bu iddialar hem metot hem de tez ve bulgular açısından önemli ölçüde eleştirilmişlerdir (Clarke ve Dutt, 1991; Gendzel, 1997; Jackman ve Miller, 1996a; 1996b; Muller ve Seligson, 1994; Seligson, 2002; Shively, 1991).

Öte yandan çalışma kültürlerarası farklılıkları yeterince dikkate almadığına yönelik olarak da eleştirilmiştir. Scheuch’a göre (1993b: 129), *The Civic Culture* aslında ülkeler yerine kültürlerin üniteler olarak ele alınmasına dayalıdır ve amaç ise bu üniteler arasındaki farklılıkları göstermektir. Bunun sebebi kültürün bir ülkeyi diğerinden ayıran olarak düşünülmüş olmasıdır (Verba, 2015: 239). Ancak bu durum kolaylık yerine önemli problemleri beraberinde getirmiştir. Çünkü ülkelerarası farklılıkları dikkate alacak ve bu farklılıkları eşdeğer bir şekilde analiz edecek bir mülakat modeli geliştirilememiştir (Przeworski ve Teune, 1967: 553). Bunun sebeplerinden biri, “anlam eşdeğerliliğini” (*equivalence of meaning*) (Scheuch, 1993b: 108) sağlamada karşılaşılan problemdir. Batılı ülkeler ile diğer ülkeler arasında hem kültürel hem de siyasal süreçler bakımından önemli farklar vardır (Pye, 1958; Czudnowski, 1968: 878). Ancak bu durum dikkate alınmayarak çalışma büyük ölçüde Batılı demokrasi kabullerine dayandırılmıştır (Verba, 1993: 66-73; Verba, 2015: 236).⁵⁵ Diğer bir sebep ise “dilsel eşdeğerliliğin” (*linguistic equivalence*) (Verba, 1993: 62-64) nasıl sağlanacağı problemidir. Yani bir dil seçimi ya da tartışmanın seviyesi, bunların bulunmadığı başka kültürlerde farklı etkiler ortaya çıkarabilirler (Scheuch, 1993b: 111; Verba, 1993: 62). Mülakatlarda sorulan sorular diğer dillere çoğu kez “bir edebi metin olarak çevrilmişler” (Verba, 2015: 236), bu ise beraberinde farklı anlamların ortaya

⁵³ Mülakatlar Meksika’da ise seçimlerden sonra yapılmıştır, ancak mülakatların yapıldığı sırada Meksika ile Guatemala arasında balıkçılık konusunda bir kriz yaşanmıştır (Almond ve Verba, 1963: 59-60).

⁵⁴ Benzer bir araştırma için ayrıca bkz. (Greif, 1994).

⁵⁵ Ancak bu farklılıklar, Batılı ülkelerin kendi aralarında bile gözlemlenebilmektedirler. Örneğin mülakatlardaki sorulardan 9a numaralı soru şöyledir: “Burada bu ülkenin insanların karşılaştığı sorunlardan bazıları şöyle. Bunlardan hangisi sizce en önemli?”, ve bu soruya cevap olarak verilen şıklardan birisi ise “manevi ve ahlaki iyileşme” (Almond ve Verba, 1963: 527) şeklindedir. Scheuch’a göre (1993b: 110), bu soru-cevap kombinasyonu Avrupa’da saçma görünür.

çıkmasına yol açmıştır. Bu problem en çok da Meksika'da yapılan anketlerde ortaya çıkmıştır (Craig ve Cornelius, 1989: 328-330). Mülakatlarla ilgili bir diğer problem, ülkelerdeki mülakat ortamlarının karşılaştırılabilirliği konusudur.⁵⁶ Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde ankete katılanların sadece %1'i partisini belirtmeyi reddederken, İtalya'da bu oran %35 olmuştur. Buradan mülakat ortamının iki ülkede aynı olmadığı ortaya çıkmaktadır (Verba, 1993: 75-76; Rokkan, 1964: 678).

Almond ve Verba (1963: 52-76), bu problemleri iki nokta üzerinden cevaplamaya çalışmışlardır: “mülakat ortamının standartlaştırılması” ve “mülakatlar yoluyla toplanan verilerin yorumlanması”. Almond ve Verba'nın (1963: 57-61) bu iki noktaya ilişkin çözümlerinden bazıları araştırma teknikleri geliştirerek, örneğin açık uçlu sorularla, “eşdeğer sorular” ve “eşdeğer mülakat ortamı” ile “her ulusta eşdeğer bir dürtü” ortaya çıkarmaya çalışmak olmuştur. Ancak Almond ve Verba (1963: 75-76), sundukları bu çözümlerin yukarıda belirtilen problemleri gidermede yeterli olmadığını da farkındadırlar. Almond ve Verba (1963: 75-76), bunun, çalışmanın zayıflığının bir işareti olarak görülmemesi gerektiğini belirtmişlerdir, çünkü bu durum onlara göre sadece çalışmaya özgü bir durum olmayıp, ülkelerarası karşılaştırmaların genel bir sorunudur.

Sonuca Yönelik Eleştiriler

The Civic Culture sadece tanım ve metot bakımından değil, aynı şekilde ortaya attığı sonuçlar bakımından da büyük eleştiriler toplamıştır. Bu eleştiriler, karşılaştırılan ülkelere, bu ülkelerde ortaya çıkan siyasal kültür tiplerine ve “Civic Siyasal Kültüre” yönelik eleştiriler olmak üzere 3 grupta ele alınabilirler.

İlk olarak Almond ve Verba (1963: 12, 37), araştırmaya konu olan 5 ülkeyi demokratik ülkeler olarak ele almışlardır. Ancak Almond ve Verba'nın bunun altında nasıl bir demokrasi anladıkları belli değildir, çünkü araştırmanın yapıldığı tarihte Meksika'nın ne kadar demokratik bir ülke olduğu konusunda şüpheler bulunmaktadır (Bay, 1965: 47; Lijphart, 1989: 43-45; Barry, 1988: 50). İkinci olarak çalışma Anglosakson ülkelerini diğer ülkelerden üstün tuttuğu şekilde eleştirilmiştir (Rothman, 1971: 253-255). Bu eleştirilere cevaben Almond (1973: 263-264), işlevsel kategorilerin ‘Batılı tecrübeler’ ve batı etnosantrikleri olan antropologların etkisiyle türetildiğini belirtmiştir. Verba ise (1993: 66-73; 2015: 236), içeriğe yönelik düşüncelerin mülakat metotlarının ve mülakat sonuçlarının değerlendirilmesinin Batılı demokrasi kabullerine dayandığını, özellikle de Amerikan ve İngiliz siyasetinin analizinden türetildiğini söylemiştir. Bu ifadelerden çalışmanın belirli bir düzeyde etnosantrizm içerdiği ortaya çıkmaktadır.

⁵⁶ Ayrıca yapılan mülakatların oranı da ülkeler arasında farklılık göstermiştir. Bu oran Almanya ve İtalya'da %74, Meksika'da %60, İngiltere'de %59 ve Amerika Birleşik Devletleri'nde ise %83,3 olmuştur.

Neden Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere istikrarlı demokrasilere örnek olarak gösterilmişlerdir? Bu sorunun cevaplarından biri Almond'un (1964: 419) bir makalede savunduğu, siyasal sistemlerin "benzer koşullardan doğdukları, ortak kültürel ve yapısal karakteristiklere ve gelişme eğilimlerine" sahip olduklarına yönelik tezi olabilir. Ancak Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'nin benzer kültürel ve yapısal özelliklere sahip ülkeler olarak görülmeleri, tersinden bakıldığında, Almanya, İtalya ve Meksika'nın da benzer kültürel-yapısal özelliklere sahip oldukları sonucuna götürmektedir. Bu soruya verilebilecek ikinci bir cevap, bu ülkelerin Almond ve Verba'nın (1963: 473) düşüncelerindeki istikrarlı ve efektif demokrasi şekli ile uyum göstermeleridir. Almond (1996: 4), *The Civic Culture* çalışmasında istikrarlı bir demokrasi ile uyumlu ve dengeli tutumları Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'de bulduklarını, buna karşın Alman, İtalyan ve Meksika'da ise bulamadıklarını söylemiştir. Verba ise (2015: 236), Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'yi istikrarlı demokrasiler olarak ele alarak bu ülkelerin siyasal kültürlerine diğer ülkelerin ulaşip ulaşamayacaklarını bilmek istediklerini belirtmiştir. Ancak Almond ve Verba'nın bu iddialarına karşın, Robert R. Alford'a göre (1964: 762-763), bir "Civic Siyasal Kültürün" varlığı bu ülkelerin hiçbirinde tam olarak mevcut değildir. Benzer şekilde Converse'e göre de (1964a: 592), karşılaştırılan ülkelerin hiçbirisi bu siyasal kültür tiplerinden biri bakımından homojen değildir. Ayrıca *The Civic Culture* ile aynı yıllarda yapılmış bir çalışma Almond ve Verba'nın tezlerinin aksine, İngiltere'nin Amerika Birleşik Devletleri'nden oldukça farklı 'değer kalıplarına' sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır (Lipset, 1963: 518).

Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'ye yönelik tezler yanında, Almanya ve İtalya'ya ilişkin tezler de eleştiriler toplamıştır. Laitin (1995: 168), çalışmanın Almanya'da demokrasinin gelişmesini ya da çökmesini açıklamaya yönelik tezleri ile "Civic Siyasal Kültür" olmadığı için İtalya'da demokrasinin çöktüğü yönündeki tezlerinin doğru olmadığını iddia etmiştir. Öte yandan II. Dünya Savaşı'ndan sonra Batı Almanya'da kurulan Bonn Cumhuriyeti'nin yeni olan siyasal yapılarının eski yerleşmiş tutum kalıplarıyla tezatlık göstereceği aşikârdır (Lijphart, 1989: 41; Chilton, 1988: 422). Çalışmada bu konuya değinilmediği gibi Almanya'da siyasal istikrarsızlığın sebeplerinden birinin, düşük 'sisteme bağlılık' (*system affect*) olduğu iddia edilmiştir (Almond ve Verba, 1963: 494-497).

Çalışmanın sonuçlarına yönelik eleştirilerin bir diğer boyutunu incelenen ülkelerde hangi tutumların belirleyici ve hangi tutumların destekleyici olduğunun, örneğin bu ülkelerdeki demokrasilerden bir tanesi istikrarlı ise bu demokrasiyi belirgin kılan tutumun hangi tutum olduğunun çalışma tarafından belirtilmemiş olması oluşturmaktadır (Lane, 1964: 246; Lijphart, 1989: 41; Russett, 1964: 167-169; Barry, 1988: 48). Bunun nedenlerinden biri olarak

Almond ve Verba'nın çalışmayı 5 ülkenin "mevcut siyasi durumundan çıkan gerçekler" ile "siyasal sistemlerin aşırı soyut kavramsallaştırılmasının bir füzyonuna" (Alford, 1964: 763) dayandırmaları görülmüştür. Bu eleştirilere ilişkin olarak Verba (1989: 403), topladıkları verileri bu verilerin siyasal sistemin istikrarını nasıl etkilediklerini görmek için manipüle etmenin yolu olmadığını, bu yüzden de siyasal sistemin istikrarının tam olarak ölçülemediğini ve toplanılan verilerle doğrudan ilişkilendirilemediğini belirtmiştir.

'Civic Siyasal Kültüre' ilişkin eleştiriler ise şöyle özetlenebilirler. Almond ve Verba'ya göre (1963: 31, 473-498), "Civic Siyasal Kültürü" 'rasyonel-aktivist' ya da 'katılımcı-rasyonel' bir yurttaş modeli mümkün kılmaktadır. Fakat bu model "pasiflik, güven ve otoriteye itaat ile kompetans karşılığında" (Almond, 1989: 16) istikrarlı bir demokrasinin ortaya çıkmasına yol açabilecektir. Bu ise ancak 'katılımcı', 'tebaa' ve 'mahalli' tutumların birbirlerinin yerlerini almayıp karşılıklı denge esasında birleşmeleri ile mümkündür (Almond ve Verba, 1963: 31-32, 474-500; Almond, 1989: 24-25). Ancak 'Civic Siyasal Kültürün' oluşabilmesi için bu 'füzyon' (Almond ve Verba, 1963: 500) tek başına yeterli değildir, bunun yanında bir de "kademeli bir siyasal gelişme" (Almond ve Verba, 1963: 500-501) gerekmektedir. Almond ve Verba bunlara iki faktör daha eklemiştir.

Bir defa *Civic Siyasal Kültür* aile, okul, işyeri gibi kurumlar aracılığıyla ve daha sonra siyasal sistem içinde oluşan siyasal sosyalleşme süreciyle kuşaktan kuşağa aktarılmalıdır (Almond ve Verba, 1963: 323-377, 498-502). Almond (1996: 4), 'Civic Siyasal Kültürün' temel dayanağı olan '*civic kompetans*' ile çocukların aile içinde kararların oluşturulmasına erken katılımları ve yetişkinlikte işyerinde alınan kararlara katılımları arasında sıkı bir ilişki bulduklarını belirtmiştir. Verba ise (1989: 399), temel siyasal tutumların kuşaklar boyunca aile ve okul yoluyla taşındığına inandıklarını, bunların yaşamın erken dönemlerinde şekillendiğini ve istikrar ile iyi uyum sağladıklarını belirtmiştir. Ancak bu tezlerin geçerliliği de diğerleri kadar tartışmalıdır. Çünkü bir defa, Richard M. Merelman'e göre (1980: 464-467), Almond ve Verba'nın bu tezleri minimal ve eski verilere dayanmaktadır. Bunun yanında The Civic Culture aile yaşantısını Eckstein (1960) ve Glen Jr. Elder'a (1968) dayandırarak bir ortak yaşam modeli olarak sunmuştur, yani aileler demokratik toplumlarda demokrasiyi uygulamaktalar ve çocuklarını başarılı bir şekilde demokratik yapıya katılıma hazırlamaktadırlar (Merelman, 1980: 467). Ancak Merelman'e göre (1980: 467), demokratik yönetimler ile demokratik aileler arasında benzerliklerden çok farklılıklar mevcuttur. Öte yandan siyasal sosyalleşme sürecinde siyasal tutum ve davranışların oluşumunda kalıtsal etkiler önemli bir rol oynamaktadırlar, ancak bu etkiler de çalışma tarafından dikkate alınmamışlardır (Froman, 1961; Lane, 1959; Alford vd., 2005).

İkinci olarak eğitim, Almond ve Verba'nın (1963: 501), "siyasal tutumların en önemli belirleyicisidir" ifadesinden hareketle, "civic kompetans" ve katılım ile güçlü bir ilişki kurma ihtimaline sahiptir (Almond, 1989: 23-24; Verba, 1962: 37-42). Bu anlayış, Verba'ya göre (2015: 237), o dönem etkin olan, akıl tarafından yönetilen bir dünya ile sonuçlanacak eğitimsel ilerlemeye ve bunun sonucunda eğitilmiş insanların daha katılımcı, daha toleranslı ve demokratik normları daha destekleyici olacakları düşüncesine dayanmaktadır. Ancak Verba (2015: 237-239), eğitimin 'Civic Siyasal Kültürün' gelişimindeki rolüne odaklanılarak hata yapıldığını söylemiştir. Bir defa *The Civic Culture* ile hemen aynı tarihlerde yapılmış bir araştırmaya göre "civic eğitim"⁵⁷ toplumsal siyasal havayı, siyasal katılım ve siyasal davranışı değiştirmemektedir (Litt, 1963: 73-74). İkinci olarak ise, Pateman'e göre (1971: 292-302), Almond ve Verba'nın siyasal katılıma yönelik argümanları başarısızdır, çünkü çalışma siyasal katılımı statik olarak görmektedir. Ayrıca Verba vd. (1993: 303), çok daha sonra yaptıkları bir araştırmada oy kullananlar ile kullanmayanların siyasete ilişkin tutumları arasında bir fark olmadığını tespit etmişlerdir. Oysa siyasal katılımın düşük olduğu ülkeler Almond ve Verba tarafından başka siyasal kültür modelleri içinde gösterilmişler ve sadece 'Civic Siyasal Kültür' her bir siyasal objeye karşı tepki veren, katılımcı bir vatandaş kitlesine dayandırılmıştır (Scheuch, 1993b: 132).

Öte yandan demokrasilerin istikrarlı olmalarının sebebi olarak 'Civic Siyasal Kültür' görülmüştür (Almond ve Verba, 1963: 473-502). Ancak Edward N. Muller ve Seligson (1994: 639-646), yaptıkları bir araştırma sonucunda, Almond ve Verba'nın iddia ettiklerinden farklı olarak, yaşam memnuniyetinin ve toplumsal değişim endeksinin demokrasinin gelişimi üzerine negatif bir etkisinin bulunduğunu, yine Almond ve Verba tarafından istikrarlı demokrasilerin yerleşmesi için önemli bir tutumsal önkoşul olarak görülen *toplumsal güven*⁵⁸ düzeyinin ise demokrasinin değişimi üzerinde hiçbir etkisi olmadığını tespit etmişlerdir. Buradan hareketle Muller ve Seligson (1994: 639), "civic kültürel tutumların demokrasi üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olmadıkları" sonucuna varmışlardır. Bu sonuç beraberinde bir başka eleştiriyi daha getirmiştir. Almond ve Verba, demokratik yönetimlerin istikrarlı olmasını 'Civic Siyasal Kültürün' varlığı ile açıklamışlardır, ancak bir 'Civic Siyasal Kültürün' oluşabilmesi için öncelikle demokratik bir yönetimin var olması gerekmektedir. Bu yüzden Brian Barry (1988: 52), Muller ve Seligson (1994: 635), Glen Gendzel (1997: 229), "Civic Siyasal Kültür" ile demokrasi arasındaki bağın, 'Civic Siyasal Kültür' demokrasiyi etkilerden çok, demokrasi 'Civic Siyasal Kültürü' etkiler şeklinde olması gerektiğini iddia etmişlerdir.

⁵⁷ "Civic eğitimi" (*civic education*) Türkçe'ye *yurttaşlık eğitimi* olarak tercüme edilebilir.

⁵⁸ Örneğin Almond ve Verba (1963: 494), Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere karşısında Almanya, İtalya ve Meksika'nın düşük toplumsal güvene sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Sonuç Yerine

Princeton üniversitesi matbaasının yeterince talep olmaz diye basmak istemediği *The Civic Culture* yayınlanmasının hemen akabinde siyaset biliminde büyük bir yankıya yol açmıştır (Almond, 1996: 3). Bu yankının sebebi, çalışmanın demokrasinin istikrarını ve siyasal sistemdeki değişimleri açıklamada değer, algı ve tutumlara öncelik vermesinde yatmaktadır. Bu, ona, bilimsel dünyada önemli bir ilgi kazandırmış, siyasal kültür üzerine yapılmış birçok çalışma birbirini izlemiştir. Öyle ki Almond (1987: 28), 1980'li yılların sonuna doğru siyasal kültür üzerine yazılmış 35- 40 arası kitap, 50'nin üzerinde makale ve bildiri ile 1000'in üzerinde de atfı tespit etmiştir.

Çalışma bu ilginin yanında, yukarıda ele alındığı gibi, bir o kadar da eleştiri toplamıştır. Bu eleştirilerin en temel sonucu siyasal kültürün başlangıçtaki büyüsunü yitirip, şüpheyle bakılan bir kuram haline gelmesi olmuştur. Örneğin Karl Rohe (1990: 330), siyasal kültürü çeşitli teorilerin birleştirilerek yeni bir kuram oluşturulmaya çalışıldığı bir 'konteyner çözümü' olarak nitelendirmiştir. Dittmer (1977: 552), siyasal kültürün giderek bir 'kapsayıcı terim' (*catch-all term*) şeklini aldığını belirtmiştir. Pye (1972: 287), onu, kesin ve somut faktörlerin açıklayamadığı her şeyi açıklamak için kullanılan bir "artık kategori" (*residual category*) olarak tanımlamıştır. Max Kaase ise (1983), siyasal kültürü tanımlamayı bir pudingi duvara çivilemeye çalışmakla bir tutmuştur. Chilton (1988: 420) siyasal kültürü "*bilimselden çok davetkar bir konsept*" olarak nitelendirmiştir. Lehman ise (1972: 369), siyasal kültür kuramından tamamen vazgeçilebileceğini belirtmiştir.

Öte yandan bu eleştiriler, siyasal kültürü tanımlamaya yönelik yeni yaklaşımların ortaya çıkmalarına neden olmuşlardır (Alford, 1964; Berezin, 1997; Wilson, 2000; Somers, 1992; Jowitt, 1974; Formisano, 2001). Bu yaklaşımlar siyasal kültüre olan ilginin artması bakımından olumlu bir gelişmeyi göstermekle birlikte, siyasal kültürün nasıl tanımlanması ve araştırılması gerektiği konularında bir çeşitliliği de beraberlerinde getirdiklerinden siyasal kültürün bir teori olarak yerleşmesine nadiren katkıda bulunmuşlardır.

Kaynakça

- Aberle, D. F. (1950), "Shared Values in Complex Societies", *American Sociological Review*, Vol. 15, No. 4, s. 495-502.
- Adorno, T. W., Frenkel-Brunswick, El., Levinson, D. J. ve Sanford, R. N. (1950), *The Authoritarian Personality*, New York: Harper and Row.
- Agger, R. E. (1965), "The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations by Gabriel A. Almond; Sidney Verba", *Administrative Science Quarterly*, Vol. 9, No. 4, s. 439-442.

- Alford, J. R., Funk, C. L. ve Hibbing, J. R. (2005), "Are Political Orientations Genetically Transmitted?", *The American Political Science Review*, Vol. 99, No. 2, s. 153-167.
- Alford, R. R. (1964), "The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations by Gabriel A. Almond; Sidney Verba", *American Sociological Review*, Vol. 29, No. 5, s. 762-763.
- Allport, G.W. (1929), "The Composition of Political Attitudes", *American Journal of Sociology*, Vol. 35, No. 2, s. 220-238.
- Almond, G. A. , Cole, T. ve Macridis, R.C. (1955), "A Suggested Research Strategy in Western European Government and Politics", *The American Political Science Review*, Vol. 49, No. 4, s. 1042-1049.
- Almond, G.I A. ve Lasswell, Harold D. (1934), "Aggressive Behavior by Clients toward Public Relief Administrators; A Configurative Analysis", *The American Political Science Review*, Vol. 28 No. 4, s. 643-655.
- Almond, G. A. - Verba, S. (1963), *The Civic Culture; Political Attitudes and Democracy in Five Nations*, Princeton; Princeton University Press.
- Almond, G. A. -Verba, S. (Ed.) (1989), *Civic Culture Revisited*, California; First Sage Printing.
- Almond, G.A. (1945), "The Political Attitudes of Wealth", *The Journal of Politics*, Vol. 7, No. 3, s. 213-255.
- Almond, G.I A. (1946), "Politics, Science, and Ethics", *The American Political Science Review*, Vol. 40, No. 2, s. 283-293.
- Almond, G. A. (1948), "The Political Ideas of Christian Democracy", *The Journal of Politics*, Vol. 10, No. 4, s. 734-763.
- Almond, G. A. (1950), "Anthropology, Political Behavior, and International Relations", *World Politics*, Vol. 2, No. 2, s. 277-284.
- Almond, G. A. (1956a), "Comparative Political Systems", *The Journal of Politics*, Vol. 18. No. 3, s. 391-409.
- Almond, G. A. (1956b), "The Political Attitudes of German Business", *World Politics*, Vol. 8, No. 2, s. 157-186.
- Almond, Gabriel A. (1958), "Research Note; A Comparative Study of Interest Groups and the Political Process", *The American Political Science Review*, Vol. 52, No. 1, s. 270-282.
- Almond, G. A. (1960), "Public Opinion and the Development of Space Technology", *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 24, No. 4, s. 553-572.
- Almond, G. A. (1964), "The Political Systems of Empires; The Rise and Fall of the Historical Bureaucratic Societies by S. N. Eisenstadt", *American Sociological Review*, Vol. 29, No. 3, s. 418-419.
- Almond, G. A. (1965), "A Developmental Approach to Political Systems", *World Politics*, Vol. 17, No. 2, s. 183-214.

- Almond, G. A. (1973), "Slaying the Functional Dragon: A Reply to Stanley Rothman", *Political Science Reviewer*, Vol. 3 No. 1, s. 259-268.
- Almond, G. A. (1983), "Communism and Political Culture Theory", *Comparative Politics*, Vol. 15, No. 2, s. 127-138.
- Almond, G. A. (1987), "Politische Kultur-Forschung- Rückblick und Ausblick", Berg-Schlosser, Dirk- Schissler, Jakob (1987), *Politische Kultur in Deutschland: Bilanz und Perspektiven der Forschung*, Opladen: Wetsdeutscher Verlag, s. 27-39.
- Almond, G. A. (1989), "The Intellectual History of the Civic Culture Concept", Almond, Gabriel A. -Verba, Sidney (Ed.) (1989), *Civic Culture Revisited*, California; First Sage Printing, s. 1-37.
- Almond, G. A. (1996), "The Civic Culture: Prehistory, Retrospect, and Prospect", *CSD Working Papers*, 1996, Center for the Study of Democracy, California: University of California, <http://escholarship.org/uc/item/4mm1285j> (15.04.2016).
- Almond, G. A. (2004), "Who Lost the Chicago School of Political Science?", *Perspectives on Politics*, Vol. 2, No. 1, s. 91-93.
- Almond, G. A. ve Powell, G. B. (1966), *Comparative politics; A Developmental Approach*, Boston: Little, Brown and Company.
- Anckar, C. (2008), "On the Applicability of the Most Similar Systems Design and the Most Different Systems Design in Comparative Research", *Int. J. Social Research Methodology*, Vol. 11, No. 5, s. 389-401.
- Bagby, P. H. (1953), "Culture and the Causes of Culture", *American Anthropologist*, New Series, Vol. 55, No. 4, s. 535-554.
- Bain, R. (1928), "An Attitude on Attitude Research", *American Journal of Sociology*, Vol. 33, No. 6, s. 940-957.
- Barber, B. (1955), "On the Relation between "Culture" and "Social Structure", *Transactions of the New York Academy of Sciences*, Volume 17, Issue 8 Series II, , s. 613-620.
- Barnard, F. M. (1969), "Culture and Political Development; Herder's Suggestive Insights", *The American Political Science Review*, Vol. 63, No. 2, s. 379-397.
- Barry, B. (1988), *Sociologists, Economists and Democracy*, Chicago: University of Chicago Press: Midway Reprint Edition.
- Bay, C. (1965), "Politics and Pseudopolitics: A Critical Evaluation of Some Behavioral Literature", *The American Political Science Review*, Vol. 59, No. 1, s. 39-51.
- Bell, D. (1965), "The Disjunction of Culture and Social Structure: Some Notes on the Meaning of Social Reality", *Daedalus*, Vol. 94, No. 1, Science and Culture, s. 208-222.
- Benedict, R. (1960), *Patterns of Culture*, Eighteenth Printing, England: Routledge & Kegan Paul.
- Bennett, S. E. (2006), "Democratic competence, before Converse and after", *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, Vol. 18, No: 1-3, s. 105-141.

- Berezin, M. (1997), "Politics and Culture: A Less Fissured Terrain", *Annu. Rev. Sociol.*, 23, s. 361-383.
- Berkhofer, Jr. R. F. (1972), "Clio and the Culture Concept: Some Impressions of a Changing Relationship in American Historiography", *Social Science Quarterly*, Vol. 53, No. 2, s. 297-320.
- Bidney, D. (1944), "On the Concept of Culture and Some Cultural Fallacies", *American Anthropologist*, New Series, Vol. 46, No. 1, Part 1, s. 30-44.
- Blumer, H. (1948), "Public Opinion and Public Opinion Polling", *American Sociological Review*, Vol. 13, No. 5, s. 542-549.
- Brady, H. E. ve Sniderman, P. M. (1985), "Attitude Attribution: A Group Basis for Political Reasoning", *The American Political Science Review*, Vol. 79, No. 4, s. 1061-1078.
- Bunch, R. E. (1971), "Orientational Profiles; A Method for Micro-Macro Analysis of Attitude", *The Western Political Quarterly*, Vol. 24, No. 4, s. 666-674.
- Ceaser, J.(1985), "Alexis de Tocqueville on Political Science, Political Culture, and the Role of the Intellectual", *The American Political Science Review*, Vol. 79, No. 3, s. 656-672.
- Chilton, S. (1988), "Defining Political Culture", *The Western Political Quarterly*, Vol. 41, No. 3, s. 419-445.
- Clarke, H. D.-Dutt, N. (1991), "Measuring Value Change in Western Industrialized Societies: The Impact of Unemployment", *The American Political Science Review*, Vol. 85, s. 905-922.
- Cobb, R. W. (1973), "The Belief-Systems Perspective; An Assessment of a Framework", *The Journal of Politics*, Vol. 35, No. 1, s. 121-153.
- Converse, P. E. (1964a), "The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations by Gabriel Almond; Sidney Verba", *Political Science Quarterly*, Vol. 79, No. 4, s. 591-593.
- Converse, P. E. (1964b), "The Nature of Belief Systems in Mass Publics", in: Apter, David E. (Ed.) (1964), *Ideology and Discontent*, New York: The Free Press of Glencoe, s. 206-261. Tekrar basım; Converse, Philip E. (2006), "The nature of belief systems in mass publics (1964)", *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, 18:1-3, s. 1-74.
- Converse, P. E. (2006), "Democratic Theory and Electoral Reality", *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, Vol. 18, No: 1-3, s. 297-329.
- Craig, A.L. ve Cornelius, W. A. (1989), "Political Culture in Mexico; Continuities and Revisionist Interpretations", Almond, Gabriel A. -Verba, Sidney (Ed.) (1989), *Civic Culture Revisited*, California: First Sage Printing, s. 325-393.
- Czudnowski, M. M. (1968), "A Salience Dimension of Politics for the Study of Political Culture", *The American Political Science Review*, Vol. 62, No. 3, s. 878-888.
- Dahl, R. A. (1961), "The Behavioral Approach in Political Science; Epitaph for a Monument to a Successful Protest", *the American Political Science Review*, Vol. 55, No. 4, s. 763-772.

- Davis, M. ve Verba, S. (1960), "Party Affiliation and International Opinions in Britain and France, 1947-1956", *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 24, No. 4 (Winter, s. 590-604.
- Dittmer, L. (1977), "Political Culture and Political Symbolism; Toward a Theoretical Synthesis", *World Politics*, Vol. 29, No. 4, s. 552-583.
- Easton, D.(1969), "The New Revolution in Political Science", *The American Political Science Review*, Vol. 63, No: 4, s. 1051-1061.
- Eckstein, H. (1960), *A Theory of Stable Authority*, Princeton: Center for International Studies.
- Elazar, D.I J. (1980), "Afterword; Steps in the Study of American Political Culture", *Publius*, Vol. 10, No. 2, s. 127-139.
- Elder, G. Jr. (1968), "Democratic Parent-Youth Relations in Cross-National Perspective", *Social Science Quarterly*, 49: 2, s. 212-229.
- Eldersveld, S.J., Heard, A., Huntington, S.I P., Janowitz, M., Leiserson, A., McKean, D. D. ve Truman, D. B. (1953), "Research in Political Behavior", *The American Political Science Review*, Vol. 46, No. 4, s. 1003-1045.
- Eulau, H., Pye, L., Verba, S. (2003), "Gabriel A. Almond; In Memoriam", *PS: Political Science and Politics*, Vol. 36, No. 3, s. 467-471.
- Formisano, R. P. (2001), "The Concept of Political Culture", *Journal of Interdisciplinary History*, xxxi:3, s. 393-426.
- Foster, C. R. (1982), "Political Culture and Regional Ethnic Minorities", *The Journal of Politics*, Vol. 44, No. 2, s. 560-568.
- Frenkel-Brunswik, E. (1952), "Interaction of Psychological and Sociological Factors in Political Behavior", *the American Political Science Review*, Vol. 46. No. 1, s. 44-65.
- Friedman, J.(2006), "Democratic Competence in Normative and Positive Theory: Neglected implications of "the nature of belief systems in Mass Publics", *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, Vol. 18, No: 1-3, s. 1-43.
- Froman, L. A. Jr. (1961), "Personality and Political Socialization", *The Journal of Politics*, Vol. 23, No. 2, s. 341-352.
- Gendzel, G. (1997), "Political Culture: Genealogy of a Concept", *The Journal of Interdisciplinary History*, Vol. 28, No. 2, s. 225-250.
- George, A.r L. (1958), "Comment on Opinions, Personality, and Political Behavior", *the American Political Science Review*, Vol. 52, No. 1, s. 18-26.
- Goldstein, L. J. (1957), "On Defining Culture", *American Anthropologist*, New Series, Vol. 59, No. 6, s. 1075-1081.
- Gould, W. L. (1964), "The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations by Gabriel A. Almond; Sidney Verba", *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, Vol. 353, s. 140-141.
- Greif, A. (1994), "Cultural Beliefs and the Organization of Society; A Historical and Theoretical Reflection on Collectivist and Individualist Societies", *Journal of Political Economy*, Vol. 102, No. 5, s. 912-950.

- Griffith, E. S. , Plamenatz, J. ve Pennock, J. R. (1956), "Cultural Prerequisites to a Successfully Functioning Democracy; A Symposium", *The American Political Science Review*, Vol. 50, No. 1, s. 101-137.
- Habermas, J. (1982), "Die Kulturkritik der Neokonservativen in den USA und in der Bundesrepublik; über eine Bewegung von Intellektuellen in zwei Politischen Kulturen", *PRAXIS International*, issue: 4, s. 339358.
- Haring, D. G. (1949), "Is "Culture" Definable", *American Sociological Review*, Vol. 14, No. 1, s. 26-32.
- Hauptmann, E. (2006), "From Oposition to Accommodation; How Rockefeller Foundation Grants Redefined Relations between Political Theory and Social Science in the 1950's", *The American Political Science Review*, Vol. 100, No. 4, s. 643-649.
- Hollingshead, A. B. (1939), "Behavior Systems as a Field for Research", *American Sociological Review*, Vol. 4, No. 6, s. 816-822.
- Inglehart, R.(1971), "The Silent Revolution in Europe; Intergenerational Change in Post-Industrial Societies", *The American Political Science Review*, Vol. 65, No. 4, s. 991-1017.
- Inglehart, R. (1988), "Renaissance of Political culture", *The American Political Science Review*, Vol. 82, No. 4, s. 1203-1230.
- Inglehart, R., Granato, J. ve Leblang, D. (1996a), "Cultural Values, Stable Democracy, and Economic Development: A Reply", *American Journal of Political Science*, Vol. 40 No. 3, s. 680-696.
- Inglehart, Ronald, Granato, J. ve Leblang, D. (1996b), "The Effect of Cultural Values on Economic Development: Theory, Hypothesis and some Empirical Tests", *American Journal of Political Science*, Vol. 40 No. 3, s. 607-631.
- Iwand, M. W. (1985), *Paradigma Politische Kultur; Konzepte, Methoden, Ergebnisse der Political Culture-Forschung in der Bundesrepublik*, Opladen: Leske+Budrich.
- Jackman, R. W. ve Miller, R. A. (1996a), "A Renaissance of Political Culture?", *American Journal of Political Science*, Vol. 40 No. 3, s. 632-659.
- Jackman, R. W. ve Miller, R. A. (1996b), "The Poverty of Political Culture", *American Journal of Political Science*, Vol. 40 No. 3, s. 697-716.
- Jaffa, H. V. (1960), "The Case Against Political Theory", *The Journal of Politics*, Vol. 22, No. 2, s. 259-275.
- Jowitt, K.(1974), "An Organizational Approach to the Study of Political Culture in Marxist-Leninist Systems", *The American Political Science Review*, Vol. 68, No. 3, s. 1171-1191.
- Kaase, M. (1983), "Sinn oder Unsinn des Konzeptes "Politische Kultur" für die vergleichende Politikforschung, oder auch: Der Versuch, einen Pudding an die Wand zu nageln", Kaase, M.- Klingemann, H. D. (Hrsg.), *Wahlen und Politisches System; Analyse aus Anlass der Bundestagswahl 1980*, Opladen: Westdeutscher Verlag.

- Kahin, Ge. Mct. , Pauker, G. J. ve Pye, L. W. (1955), "Comparative Politics of Non-Western Countries", *the American Political Science Review*, Vol. 49, No. 4, s. 1022-1041.
- Katz, D.(1960), "The Functional Asroach to the Study of Attitudes", *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 24, No. 2, Special Issue: Attitude Change, s. 163-204.
- Keesing, R. M. (1974), "Theories of Culture", *Annu. Rev. Anthropol.* 3, s. 73-97.
- Kettler, D. (2006), "The Political Theory Question in Political Science, 1956–1967", *The American Political Science Review*, Vol. 100, No. 4, s. 531-537.
- Kim, Y. C. (1964a), "The Concept of Political Culture in Comparative Politics", *The Journal of Politics*, Vol. 26, No. 2, s. 313-336.
- Kim, Y. C. (1964b), "The Functions of Political Orientations: A Typology", *World Politics*, Vol. 16, No. 2, s. 205-221.
- Kinder, D. R. (2006), "Belief systems today", *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, Vol. 18, No: 1-3, s. 197-216.
- Kirkpatrick, C. (1936), "Assumptions and Methods in Attitude Measurements", *American Sociological Review*, Vol. 1, No. 1, s. 75-88.
- Kluckhohn, C.(1958), "The Evolution of Contemporary American Values", *Daedalus*, Vol. 87, No. 2, The American National Style, s. 78-109.
- Knorr, K. ve Verba, S. (1961), "The International System: Theoretical Essays: Introduction", *World Politics*, Vol. 14, No. 1, The International System: Theoretical Essays (Oct., 1961), s. 1-5.
- Kroeber, A. L. ve Kluckhohn, C. (1952), *Culture a Critical Review of Concepts and Definitions*, Cambridge, Massachusetts, U.S.A. Published by the Museum 1952, Papers of the Peabody Museum of American Archaeology and Ethnology, Harvard University Vol. XLVII-ND. 1.
- Laitin, D. D. (1995), "The Civic Culture at 30", *The American Political Science Review*, Vol. 89, No. 1, s. 168-173.
- Lane, R. E. (1959), "Fathers and Sons: Foundations of Political Belief", *American Sociological Review*, Vol. 24, No. 4, s. 502-511.
- Lane, R. E. (1964), "The Civic Culture, Political Attitudes and Democracy in Five Nations by Gabriel A. Almond; Sidney Verba", *American Journal of Sociology*, Vol. 70, No. 2, s. 245-246.
- Lasswell, H. D.ve McDougal, M. S. (1943), "Legal Education and Public Policy: Professional Training in the Public Interest", *The Yale Law Journal*, Vol. 52, No. 2, s. 203-29.
- Lasswell, H. D. (1957), "The Normative Impact of the Behavioral Sciences", *Ethics*, Vol. 67, No. 3, Part 2, s. 1-42.
- Lasswell, H.D. ve Kaplan, A. (1950), *Power and Society*, Yale'den aktaran Leiserson, Avery (1953), "Notes on the Theory of Political Opinion Formation", *The American Political Science Review*, Vol. 47, No. 1, s. 171-177.

- Lazarsfeld, F. – Berelson ve Gaudet, (1944), *The People's Choice; How the Voter Makes Up his Mind in a Presidential Campaign*, New York: Columbia University Press.
- Lazarsfeld, P. F. (1948), “The Use of Panels in Social Research”, *Proceedings of the American Philosophical Society*, Vol. 92, No. 5, s. 405-410.
- Lee, A. M. (1954), “Attitudinal Multivalence in Relation to Culture and Personality”, *American Journal of Sociology*, Vol. 60, No. 3, s. 294-299.
- Lehman, E.W. (1972), “On the Concept of Political Culture; A Theoretical Reassessment”, *Social Forces*, Vol. 50, No. 3, s. 361-370.
- Leites, N. (1948), “Psycho-Cultural Hypotheses about Political Acts”, *World Politics*, Vol. 1, No. 1, s. 102-119.
- Lenart, S. - McGraw, K. M. (1989), “America Watches "Amerika:" Television Docudrama and Political Attitudes”, *The Journal of Politics*, Vol. 51, No. 3, s. 697-712.
- Levin, H. (1965), “Semantics of Culture”, *Daedalus*, Vol. 94, No. 1, s. 1-13.
- Lijphart, A. (1989), “The Structure of Inference”, Almond, G. A. -Verba, S. (Ed.), *Civic Culture Revisited*, California; First Sage Printing, 1989, s. 37-57.
- Lindesmith, A. R.ve Strauss, A. L. (1950), “A Critique of Culture-Personality Writings”, *American Sociological Review*, Vol. 15, No. 5, s. 587-600.
- Lipp, C. (1996), “Politische Kultur oder das Politische und Gesellschaftliche in der Kultur”, *Geschichte und Gesellschaft*, Vol. 16, Kulturgeschichte Heute, s. 78-110.
- Lipset, S. M. (1963), “The Value Patterns of Democracy: A Case Study in Comparative Analysis”, *American Sociological Review*, Vol. 28, No. 4, s. 515-531.
- Litt, E. (1963), “Civic Education, Community Norms, and Political Indoctrination”, *American Sociological Review*, Vol. 28, No. 1, s. 69-75.
- Loewenberg, G. (2006), “The Influence of European Émigré Scholars on Comparative Politics, 1925–1965”, *The American Political Science Review*, Vol. 100, No. 4, s. 597-604.
- Luhmann, N. (1980), “Talcott Parsons- Zur Zukunft eines Theorieprogramms”, *Zeitschrift für Soziologie*, Jg. 9, Heft 1, s. 5-17.
- Luhmann, N.(1995), *Die Kunst der Gesellschaft*, Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Malinowski, B. (1936), “Culture as a Determinant of Behavior”, *The Scientific Monthly*, Vol. 43, No. 5, Harvard Tercentenary Conference of Arts and Sciences, s. 440-449.
- Malinowski, B. (1939), “The Group and the Individual in Functional Analysis”, *American Journal of Sociology*, Vol. 44, No. 6, s. 938-964.
- Malinowski, B. (1943), “The Pan-African Problem of Culture Contact”, *American Journal of Sociology*, Vol. 48, No. 6, s. 649-665.
- Mandelbaum, D. G. (1953), “On the Study of National Character”, *American Anthropologist*, New Series, Vol. 55, No. 2, Part 1, s. 174-187.
- Merelman, R. M. (1980), “The Family and Political Socialization: Toward a Theory of Exchange”, *The Journal of Politics*, Vol. 42, No. 2, s. 461-486.

- Merriam, C. E. (1926), "Progress in Political Research", *the American Political Science Review*, Vol. 20, No. 1, s. 1-13.
- Merriam, C. E. (1934), *Civic Education in the United States*, New York: Scribner.
- Miller, W. E. (1953), "Party Preference and Attitudes on Political Issues: 1948-1951", *the American Political Science Review*, Vol. 47. No.1, s. 45-60.
- Muller, E. N. ve Seligson, M. A. (1994), "Civic Culture and Democracy: The Question of Causal Relationships", *The American Political Science Review*, Vol. 88, No. 3, s. 635-652.
- Newcomb, T.M. (1942), "Community Roles in Attitude Formation", *American Sociological Review*, Vol. 7, No. 5, s. 621-630.
- Oktay, C. (2003), *Siyaset Bilimi İncelemeleri*, İstanbul; Alfa Yayıncılık.
- Parsons, T. ve Kroeber, A. L. (1958), "The Concepts of Culture and of Social System", *American Sociological Review*, Vol. 23, No. 5, s. 582-590.
- Parsons, T. ve Shils, E. A. (Ed.) (1962), *Toward a General Theory of Action*, Fifth Printing, Massachusetts; Harvard University Press.
- Parsons, T. (1953), "Some Comments on the State of the General Theory of Action", *American Sociological Review*, Vol. 18, No. 6, s. 618-631.
- Parsons, T. (1960a), "Pattern Variables Revisited: A Response to Robert Dubin", *American Sociological Review*, Vol. 25, No. 4, s. 467-483.
- Parsons, T.(1960b), "Social Structure and Political Orientation", *World Politics*, Vol. 13, No. 1, s. 112-128.
- Parsons, T. (1965), "Unity and Diversity in the Modern Intellectual Disciplines; The Role of the Social Sciences", *Daedalus*, Vol. 94, No. 1, , s. 39-65.
- Parsons, T.(1970), "On Building Social System Theory: A Personal History", *Daedalus*, Vol. 99, No. 4, s. 826-881.
- Parsons, T.(1972), "Culture and Social System Revisited", *Social Science Quarterly*, Vol. 53, No. 2, s. 253-266.
- Parsons, T.(1991), *The Social System*, 2nd Ed., London; Routledge.
- Pateman, C.(1971), "Political Culture, Political Structure and Political Change", *British Journal of Political Science*, Vol. 1, No. 3, s. 291-305.
- Pateman, C. (1989), "The Civic Culture; A Philosophic Critiques", Almond, Gabriel A. -Verba, Sidney (Ed.), *Civic Culture Revisited*, California: First Sage Printing, 1989, s. 57-102.
- Patterson, S. C. (1968), "The Political Cultures of the American States", *The Journal of Politics*, Vol. 30, No. 1, s. 187-209.
- Popkin, S. L. (2006), "The Factual Basis of "belief systems": A Reassessment", *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, Vol. 18, No:1-3, s. 233-254.
- Przeworski, A. ve Teune, H. (1967), "Equivalence in Cross-National Research", *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 30, No. 4, s. 551-568.

- Przeworski, A. ve Teune, H. (1970), *The Logic of Comparative Social Inquiry*, London: Wiley Interscience.
- Putnam, R. (1966), "Political Attitudes and the Local Community", *The American Political Science Review*, Vol. 60, No. 3, s. 640-654.
- Putnam, R. (1971), "Studying Elite Political Culture: The Case of Ideology", *The American Political Science Review*, Vol. 65, No. 3, s. 651-681.
- Pye, L.W. (1958), "The Non-Western Political Process", *The Journal of Politics*, Vol. 20, No. 3, s. 468-486.
- Pye, L.W. (1965), "Introduction: Political Culture and Political Development", Pye, Lucian W. -Verba, Sidney (1965), *Political Culture and Political Development*, New Jersey: Princeton University Press, s. 3-27.
- Pye, L. W. (1972), "Culture and Political Science: Problems in the Evaluation of the Concept of Political Culture", *Social Science Quarterly*, Vol. 53, No. 2, s. 285-296.
- Pye, L. W. (1991), "Political Culture Revisited", *Political Psychology*, Vol. 12, No. 3, s. 487-508.
- Pye, L. W. ve Verba, S. (Ed.) (1965), *Political Culture and Political Development*, New Jersey: Princeton University Press.
- Robinson, W. S. (1950), "Ecological Correlations and the Behavior of Individuals", *American Sociological Review*, Vol. 15, No. 3, s. 351-357.
- Rohe, K. (1990), "Politische Kultur und ihre Analyse; Probleme und Perspektive der politischen Kulturforschung", *Historische Zeitschrift*, Heft 250, s. 321-346.
- Rokkan, S. (1964), "The Civic Culture; Political Attitudes and Democracy in Five Nations by Gabriel A. Almond; Sidney Verba", *The American Political Science Review*, Vol. 58, No. 3, s. 676-679.
- Rokkan, S. (1993), "Cross-Cultural, Cross-Societal and Cross-National Research", *Historical Social Research*, Vol.18, No: 2, s. 6-54.
- Rothman, S. (1971), "Functionalism and its Critics; An Analysis of the Writings of Gabriel Almond", *Political Science Reviewer*, Vol. 1. No. 1, s. 236-276.
- Russett, B. M. (1964), "Strategies for Comparing Nations", *The Journal of Conflict Resolution*, Vol. 8, No. 2, s. 166-170.
- Sarıbay, A.Y. (1992), *Siyasal Sosyoloji*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Sartori, G.(1969), "Politics, Ideology, and Belief Systems", *The American Political Science Review*, Vol. 63, No. 2, s. 398-411.
- Scheuch, E. K. (1993a), "Theoretical Implications of Comparative Survey Research; Why the Wheel of Cross-Cultural Methodology Keeps on Being Reinvented", *Historical Social Research*, Vol. 18, No. 2 (66), s. 172-195.
- Scheuch, E. K. (1993b), "The Cross-Cultural Use of Sample Surveys: Problems of Comparability", *Historical Social Research*, Vol. 18, No. 2 (66), s. 104-138.
- Scheuch, E. K. (2006), "Die wechselnde Datenbasis der Soziologie; zur Interaktion zwischen Theorie und Empirie", *Historische Sozialforschung*, No. 18, s. 24-46, Reprint from: HSF Vol. 2 (1977), s. 5-41.

- Schwelling, B. (2001), "Politische Kulturforschung als kultureller Blick auf das Politische; Überlegungen zu einer Neuorientierung der Politischen Kulturforschung nach dem "Cultural Turn", *Zeitschrift für Politikwissenschaft* 11. Jg. Heft 2, s. 601-629.
- Seligson, M. A. (2002), "The Renaissance of Political Culture or the Renaissance of the Ecological Fallacy?", *Comparative Politics*, Vol. 34, No. 3, s. 273-292.
- Seligson, M.A. ve Booth, J. A. (1993), "Political Culture and Regime Type: Evidence from Nicaragua and Costa Rica", *The Journal of Politics*, Vol. 55, No. 3, s. 777-792.
- Shils, E. A. (1941), "A Note on Governmental Research on Attitudes and Morale", *American Journal of Sociology*, Vol. 47, No. 3, s. 472-480.
- Shively, P. W. (1991), "Review of Culture Shift in Advanced Industrial Society by Ronald Inglehart", *The Journal of Politics*, Vol. 53, s. 235-239.
- Sitembölükbaşı, Ş.(1997), "Siyasal Kültürün Kavramlaştırılmasında Karşılaşılan Bazı Güçlükler", Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Y. 1997, S. 2, s. 249-266.
- Smith, M. B.(1958), "Opinions, Personality, and Political Behavior", *The American Political Science Review*, Vol. 52, No. 1, s. 1-17.
- Somers, M. R. (1992), "The political culture concept: The empirical power of conceptual transformation", *CSST working Paper #88*, <https://deepblue.lib.umich.edu/bitstream/handle/2027.42/51252/486.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (15.04.2016).
- Somers, M. R. (1995), "What's Political or Cultural about Political Culture and the Public Sphere? Toward an Historical Sociology of Concept Formation", *Sociological Theory*, Vol. 13, No. 2, s. 113-144.
- Stouffer, S. A. (1948), "Studying the Attitudes of Soldiers", *Proceedings of the American Philosophical Society*, Vol. 92, No. 5, s. 336-340.
- Swanson, G. E. (1953), "The Approach to a General Theory of Action by Parsons and Shils", *American Sociological Review*, Vol. 18, No. 2, s. 125-134.
- Thurnwald, R. C. (1936), "Civilization and Culture; A Contribution Toward Analysis of the Mechanism of Culture", *American Sociological Review*, Vol. 1, No. 3, s. 387-395.
- Thurstone, L. L. (1928), "Attitudes Can Be Measured", *American Journal of Sociology*, Vol. 33, No. 4, s. 529-554.
- Verba, S.(1960a), "Review; Political Man: Where, How and Why Democracy Works in the Modern World by Seymour Martin Lipset", *The Public Opinion Quarterly*, Vol. 24, No. 1, s. 160-162.
- Verba, S. (1960b), "Political Behavior and Politics", *World Politics*, Vol. 12, No. 2, s. 280-291.
- Verba, S.(1961), "Assumptions of Rationality and Non-Rationality in Models of the International System", *World Politics*, Vol. 14, No. 1, The International System: Theoretical Essays, s. 93-117.

- Verba, S. (1962), "Political Participation and Strategies of Influence: A Comparative Study", *Acta Sociologica*, Vol. 6, No. 1-2, Approaches to the Study of Political Participation, s. 22-42.
- Verba, S. (1965a), "Comparative Political Culture", Pye, Lucian W. -Verba, Sidney (Ed.) (1965), *Political Culture and Political Development*, New Jersey: Princeton University Press, s. 512-561.
- Verba, S.(1965b), "Organizational Membership and Democratic Consensus", *The Journal of Politics*, Vol. 27, No. 3, s. 467-497.
- Verba, S. (1989), "On Revisiting the Civic Culture; A Personal Postscript", Almond, Gabriel A. -Verba, Sidney (Ed.), *Civic Culture Revisited*, First Sage Printing; California, s. 394-410.
- Verba, S.(1993), "The uses of survey research in the study of comparative politics: issues and strategies", *Historical Social Research* 18: 2, s. 55-103, reprinted of Stein Rokkan - Sidney Verba -J.Viet -E.Almasy (eds.), *Comparative Survey Analysis*, Paris: Mouton, s. 56-106.
- Verba, S.(2015), "The 50th Anniversary of The Civic Culture", *German Politics*, Vol. 24, No: 3, s. 234-248.
- Verba, S. , Schlozman, K. L., Brady, H. ve Nie, N. H. (1993), "Citizen Activity: Who Participates? What Do They Say?", *The American Political Science Review*, Vol. 87, No. 2, s. 303-318.
- Voget, F. W. (1960), "Man and Culture; An Essay in Changing Anthropological Interpretation", *American Anthropologist*, New Series, Vol. 62, No. 6, s. 943-965.
- Wahlke, J. C. (1979), "Pre-Behavioralism in Political Science", *The American Political Science Review*, Vol. 73, No. 1, s. 9-31.
- Wallerstein, I. (1972), "Political Development; Essays in Heuristic Theory by Gabriel A. Almond", *Contemporary Sociology*, Vol. 1, No. 2, s. 113-114.
- Walter, B. (1965), "The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Five Nations by Gabriel A. Almond; Sidney Verba", *The Journal of Politics*, Vol. 27, No. 1, s. 206-209.
- Welch, S. (1993), *The Concept of Political Culture*, New York: St. Martin's Press.
- Wertheimer, M. (1924), "Über Gestalttheorie", *Gestalt Theory*, Vol. 7, No. 2, s. 99-120.
- White, L. A. (1959), "The Concept of Culture", *American Anthropologist*, New Series, Vol. 61, No. 2, s. 227-251.
- Wilson, R. W. (2000), "The Many Voices of Political Culture: Assessing Different Approaches", *World Politics*, Vol. 52, No. 2, s. 246-273.
- Wray, J. H. (1979), "Comment on Interpretations of Early Research into Belief Systems", *The Journal of Politics*, Vol. 41, No. 4, s. 1173-1181.